

V e r s t i l d e s e n t i m e n t e n

Een onderzoek naar de juwelen
van Louise-Marie d'Orléans

Charlotte Vanhoubroeck

2019 - 2020

Inhoud

Intro	p. 5
Juwelen zullen herinneren	p. 9
De herinnering erkend	p. 9
Objecten als drager	p. 11
Juwel en sentiment	p. 13
Historisch omkaderd	p. 13
Contemporain benaderd	p. 19
Louise	p. 25
Herinneringslagen	p. 25
De sentimentele juwelen	p. 26
De Inventaris na Overlijden	p. 34
De Mythe van Louise	p. 38
Nieuwe juwelen voor Louise	p. 43
Fictie	p. 44
Louise en Mrs. Wilde	p. 45
De confabulatiemethode	p. 46
Talig	p. 46
Materieel	p. 47
Outro	p. 55
Inventaris na Overlijden	p. 59
Bibliografie	p. 92

Intro

Het is altijd een menselijke nood geweest om te bewaren. Daar is onze materiële cultuur best wel een bewijs van. Objecten spreken tot ons, doorheen de herinneringen die we met hen associëren. Naar mijn beleving zijn het juwelen die daarbij de grootste souvenir- en intimiteitswaarde hebben. Deze verkondigen al eeuwen op rij status, pracht, maar ook en soms zelfs vooral, sentiment. Ze verhouden zich als schatten tot het lichaam, eigenen zich in alle stilte de verhalen van hun drager toe of dragen reeds toegekende waarden gevoelvol uit.

Het fascineert me hoe mensen verknocht vasthouden aan dat laatste. Aan dat sentiment. En hoe ze dat sentiment al van oudsher bevattelijk pogen te maken. Zo stierf in 1850 een vrouw die innig vasthield aan haar sentimentele juwelen, namelijk de Franse prinses en eerste koningin van België Louise-Marie d'Orléans. Haar Inventaris na Overlijden, een document dat werd opgesteld een jaar na haar dood, is het uitgangspunt van dit artikel.¹ Het lijvige boek lijst alle roerende goederen op – gaande van de soberste zakdoek tot de fraaiste hofkledij – die Louise op het moment van haar dood in haar bezit had en schat deze zorgvuldig naar

¹ *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting*, 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.

waarde. Het hoofdstuk juwelen – het hoofdstuk dat hier centraal zal staan – beschrijft maar liefst 293 juwelen, waarvan er meer dan honderd zogenoemde sentimentele juwelen zijn. Het gaat daarbij om intieme juwelen, die Louise herinnerden aan (overleden) geliefden en betekenisvolle gebeurtenissen en waarvan de economische waarde ondergeschikt is aan de emotionele waarde. Opvallend genoeg gingen zo goed als al deze juwelen van Louise verloren in de loop der erfenissen.² Twee armbanden bevinden zich nog in privébezit; in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis wordt nog één van Louises gouden ringen bewaard.³ Alle andere juwelen kunnen enkel voortleven doorheen de taal.

Het verlies van dit erfgoed zou de kunsthistoricus wat kunnen misnoegen. De kunstenaar daarentegen raakt geïntrigeerd. Leegtes zijn immers interessant, er ontstaat ruimte voor verbeelding en ‘hervertelling’. Want wat geven deze beschrijvingen prijs? Of beter, wat geven deze beschrijvingen niet prijs en wat doe je met dat gemis? Intieme, sentimentele informatie werd ooit met reden tastbaar en draagbaar gemaakt in een groot aantal juwelen; fragmenten van de gevoelswereld van Louise werden plots materieel gemaakt. Wat is de waarde van deze materiële informatie vandaag? Wat kan de overgeleverde informatie – met al haar leemtes – vandaag betekenen, zowel vanuit kunsttheoretisch als artistiek oogpunt? Deze gedachtegang laat zich uiteindelijk herleiden tot de vraag: hoe kan de mythe van Louise-Marie d’Orléans herverteld worden doorheen

² Griet Byl en Christophe Vachaudéz, *Koninklijke juwelen van de koninginnen en prinsessen van België* (Tielt: Lannoo, 2004), 11.

³ Byl en Vachaudéz, *Koninklijke juwelen*, 22.

de sentimentele juwelen die in haar Inventaris na Overlijden worden beschreven? 'Mythe' definieer ik daarbij als een verhaal dat de weergave van de waarheid wel nastreeft, maar dat, vertelling na vertelling, bepaalde patronen lijkt te bestendigen en zo verstrikt raakt in een te eenzijdige, clichématige representatie. Is het mogelijk om deze keer het woord te geven aan Louises juwelen, zodat deze structuur doorbroken kan worden?

Een eerste deel van dit artikel weidt uit over de herinnering en over hoe deze in objecten 'verdicht' wordt. Omdat sentimentele juwelen gematerialiseerde herinneringen zijn, begeeft dit onderzoek zich in het domein van de *memory studies* en meer specifiek dat van de *material memory studies*. Zo wordt er (kunst)theoretische literatuur geraadpleegd over hoe objecten – waaronder ook juwelen – zich als materiële herinneringen kunnen gedragen. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op het type van het sentimentele juweel en zorgt meer specifieke kunsthistorische literatuur voor een nauwkeurige definiëring en situering, zowel historisch als hedendaags.

Nadien gaat een tweede deel van het artikel in op Louises sentimentele juwelen en hoe deze in de Inventaris na Overlijden een plaats kregen. Deze analyse zal mee worden gestuurd door biografische literatuur over Louise, alsook door literatuur over koninklijke mode en juwelen. Ook is archiefonderzoek naar de inhoud en de opbouw van de Inventaris van Overlijden – een document dat wordt bewaard in het Archief van het Koninklijk Paleis – essentieel.⁴

⁴ Het grootste deel van dit archiefonderzoek – met name transcribeerwerk en inhoudelijke analyses – voerde ik reeds uit

Tot slot tast ik af wat het belang en het aandeel van fictie is in dit onderzoek. *Fictioning* en *speculative thinking* zijn jonge methodes die in het artistieke werkveld stilaan aandacht krijgen. Zo ga ik in op de methode van het confabuleren, de methode waarmee Louises verloren juwelen op basis van de beschrijvingen in de Inventaris kunnen worden geregenereerd. Het is de strategie die door de kunstenaar wordt angewend wanneer de wegen voor de theoreticus doodlopen.

tijdens mijn masteropleiding in de Kunstwetenschappen (Universiteit Gent 2012-2013).

- Hoofdstuk 1 - Juwelen zullen herinneren

De herinnering erkend

Het academische discours van de geschiedschrijving, dat in objectieve observatie geloofde en zuiver rationele methodes vooropstelde, domineerde het wetenschappelijk onderzoek eeuwenlang. Sinds de jaren 1980 groeide vanuit postmodernistische hoek echter de kritiek dat de historiografie moest toegeven aan zijn illusoire en geconstrueerde karakter. Er vond een keermoment plaats. Een keermoment dat in de geschiedenis en in de literatuurwetenschappen ook wel *the narrative turn* wordt genoemd, een concept geïntroduceerd door Hayden White.⁵ In de geschiedenis, de kunsten, de humane en de sociale wetenschappen werd vanaf dan langzaam meer waarde gehecht aan de

⁵ Volgens White kunnen geschiedschrijvers de historische werkelijkheid onmogelijk neutraal weergeven, aangezien zij de overgeleverde feiten altijd volgens bepaalde verhaalstructuren, zoals we die kennen uit de literatuur, neerpennen: "... it is precisely because the narrative mode of representation is so natural to human consciousness, so much an aspect of everyday speech and ordinary discourse, that its use in any field of study aspiring to the status of science must be suspect." Hayden White, "The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory," *History and Theory* 23, no. 1 (1984): 1.

betekenis van emotie en herinnering.⁶ Historici bleven lang sceptisch over het belang van herinnering en over hoe die de wetenschap zou kunnen dienen. Een herinnering is immers continu onderhevig aan vervorming, verstoring en kan moeilijk ondervraagd worden.⁷ Toch pleit het relatief jonge onderzoeksveld van *memory studies* om dit fenomeen in al zijn onbevattelijkheid te omarmen: "For a truer understanding of the significance and causality of the past we should reckon more with memory, embracing all its subjective viewpoints, since awareness of the past depends on it."⁸

De voornaamste structuren van dit onderzoeksveld werden uitgetekend door de Franse socioloog Maurice Halbwachs en nadien verfijnd door Jan en Aleida Assmann. Halbwachs was de eerste die een onderscheid maakte tussen het individuele geheugen en het collectieve geheugen.⁹ Het individuele geheugen manifesteert zich op het innerlijke, persoonlijke niveau. Dit geheugen functioneert niet zoals een archief dat ervaringen en belevingen logisch ordent ergens diep in het brein, maar reconstrueert de herinnering telkens opnieuw wanneer de geest deze oproept.¹⁰ Daartegenover staat het collectieve geheugen, dat zich manifesteert op sociaal niveau en mensen in staat stelt om

⁶ Marius Kwint, *Material Memories: Design and Evocation* (Oxford: Berg Publishers, 1999), 1.

⁷ Joan Tumblety, *Memory and History: Understanding Memory as Source and Subject* (Londen: Routledge, 2013), 7.

⁸ Kwint, *Material Memories*, 1.

⁹ Jan Assmann, "Communicative and Cultural Memory," In *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, red. Astrid Erll en Ansgar Nünning, 109-118 (Berlijn: Walter de Gruyter, 2008), 109.

¹⁰ Tumblety, *Memory and History*, 1.

verbonden in groep te leven, om gemeenschappen te vormen. Jan en Aleida Assmann splitsten dit collectieve geheugen later op in het communicatieve en het culturele geheugen. Het eerste type geheugen wordt gevormd door mondelinge en gebarende communicatie-overdracht, het tweede type geheugen leeft verder doorheen archeologische vondsten, monumenten, schriftelijke nalatenschappen, etc., die doorgaans terug te vinden zijn in zogenoemde *mnemonic institutes*, zoals musea, archieven, bibliotheken, etc.¹¹

Objecten als drager

Het concept 'cultureel geheugen' brengt ons bij het belang van materialiteit. Het culturele geheugen vindt uiting in externe objecten die tijd en ruimte overleven. Daarbij kan een object natuurlijk ook van betekenis zijn voor het individuele geheugen.¹² Een roemrijk voorbeeld dat aantoont hoe een object bij een individu herinneringen kan oproepen, is dat van de 'madeleine-scène' in *La Recherche du Temps Perdu*. Tijdens dit tafereel wordt Marcel Prousts personage na het eten van een madeleine gedoopt in bloesemthee, overweldigd door jeugdherinneringen aan het dorpje Combray en zijn oudtante Léonie.¹³ Ons individueel geheugen gaat

¹¹ Assmann, "Communicative and Cultural Memory," 109-110.

¹² Ibid, 111.

¹³ László Munteanu, Liedeke Plate en Anneke Smelik, *Materializing Memory in Art and Popular Culture* (Londen: Routledge, 2016), 2.

schuil in de materiële wereld rondom ons en een confrontatie met een object kan onbedoeld herinneringen uitlokken. Dat maakt van 'herinneren' een dialectisch gegeven. Herinneringen worden opgeroepen in een dialoog – een dialoog tussen mensen, maar dus ook tussen mens en object. Objecten hebben zelf misschien geen geheugen, maar dragen dus wel herinneringen.¹⁴ Zo zou zelfs kunnen gezegd worden dat er een materiele component vasthangt aan alle menselijke herinneringen. De wereld wordt immers waargenomen via alle vijf zintuigen, en de aanwezigheid van het verleden is materieel: denk maar aan artefacten, fossielen, architectuur, geschriften, ... Al deze dingen zijn doorleefd van stilzwijgende geschiedenissen, die te groot zijn om te vatten, wat met een gevoel van mysterie gepaard gaat: "We can touch it, but not hold it firmly and understand it."¹⁵

Het is, zoals Proust al aantoonde, de zintuiglijke aanraking – de *touch* – die evoceert. Objecten die deze aanraking bijna zelf lijken op te zoeken zijn juwelen, aangezien deze ontworpen worden voor het lichaam. Misschien hoeft het dan ook niet te verwonderen dat het juweel al eeuwenlang dienstdoet als herinneringendraager. Zij die dan ook door een van de pioniers van het onderzoeksveld, Marius Kwint, worden uitgenodigd om zich in het domein van de *material memory studies* te wagen, zijn de kunsthistorici gespecialiseerd in design en nijverheid. Volgens hem begrijpen zij de aard van het object (zoals het juweel) immers beter dan wie ook.¹⁶ Als kunsthistorica en juweelmaker voel ik me

¹⁴ Ibid, 11.

¹⁵ Tumblety, *Memory and History*, 11-12.

¹⁶ Kwint, *Material Memories*, 1-2.

bijgevolg geprikkeld om een bijdrage te leveren. Om mee te waden doorheen dit ijle domein van de *material memory studies*, waar concepten zoals waarheid, herinneren en vergeten nieuwe betekenissen krijgen. Waar ik plaats wens te maken voor de sentimentele juwelen van Louise-Marie d'Orléans, die op de rand van de vergetelheid balanceren en zowel de theoreticus als kunstenaar om aandacht lijken te vragen.

J u w e e l e n s e n t i m e n t

H i s t o r i s c h o m k a d e r d

Alvorens in te gaan op de sentimentele juwelen van Louise, lijkt het me zinnig om voor een betere definitie en situering van het begrip 'sentimenteel juweel' te zorgen. Er kan alvast gezegd worden dat sentimentele juwelen uitingen van affectie gevoeld voor vrienden, familie of verliefden zijn. Rouwjuwelen zijn in die zin ook sentimentele juwelen, aangezien ze de dierbare herinnering aan een overledene moeten levendig houden. Ook kunnen sentimentele juwelen een vreugdevol of betekenisvol moment vereeuwigen of politieke trouw of religieuze devotie uitdragen.¹⁷

¹⁷ Shirly Bury, *An Introduction to Sentimental Jewellery* (Londen: H. S. M. O., 1985), 5.

De juwelen die zich voor het eerst leken in te laten met sentiment, ontstonden in de renaissance. Meesterwerken van bijvoorbeeld Rafaël en Titiaan drukten een aangewakkerde interesse in de menselijke individualiteit uit, die zich gaandeweg ook manifesteerde in de juweelkunst. Kleine manueel uitgesneden cameo's, portretmedailles in kostbare zettingen (afb. 1) en handgeschilderde miniaturen op perkament verheerlijkten staatshoofden en waren veelal diplomatieke geschenken die uiteindelijk als juwelen werden gedragen. Soms werden deze ook als teken van liefde of vriendschap gegeven, wat deze miniaturen enigszins al ietwat sentimenteel maakt. Toch ging het wat deze dikwijls kostbare portretjuwelen betreft vooral om een etaleren van status, aangezien deze beeltenissen vooral de staatsieportretten in edele portretgalerijen dienden te echoën.¹⁸

Afb. 1: *Portret van Bianca de' Medici*, door Agnolo Bronzino, 1542. Het kind draagt een portretmedaille met daarop een beeltenis haar vader Cosimo I de' Medici.

In diezelfde periode kwamen de *memento mori*-juwelen op. Oorlogen, plagen en ander onheil teisterden geregeld het West-Europese continent en juwelen versierd met kruisen, doodshoofden en -kisten – *the Iconography of Death* – dienden hun dragers steeds te

¹⁸ Diana Scarisbrick, *Portrait Jewels: Opulence and Intimacy from the Medici to the Romanovs* (Londen: Thames & Hudson, 2011), 6-8.

herinneren aan de nabijheid van de dood.¹⁹ Vanaf de controversiële executie van de Engelse koning Charles I in 1649 werd het echter gebruikelijk om juwelen te dragen die ook aan een specifieke persoon deden denken – iets wat heimelijke aanhangers van de geëxecuteerde koning namelijk deden (afb. 2).²⁰

Afb. 3: Rouwring in rococostijl voor Edward Wigglesworth, 1794.

Deze gewoonte werd in het begin van de 18de eeuw openlijker voortgezet, want de liefde voor het sentimentele nam toe. Ook al zegevierde de rede in de tijd van de Verlichting, in de filosofie en nadien ook in de literatuur zette het sentimentalisme zich door, een stroming die pleitte voor de waarde van de emotie en benadrukte dat er meer was dan enkel ratio.²¹ Zo werden bovenvermelde symbolen die verwezen naar de dood nog steeds gebruikt, zoals te zien is aan een zwart geëmailleerde rouwring die de herinnering aan een zekere Edward Wigglesworth in leven houdt (afb. 3).²² Wel nam een meer

Afb. 2: Rouwring met portret van koning Charles I, 1650.

¹⁹ Clare Philips, *Jewellery: from Antiquity to the Present* (Londen: Thames & Hudson, 1996), 102.

²⁰ Anne Louise Luthi, *Sentimental Jewellery* (New York: Bloomsbury, 2008), 4.

²¹ Rebecca Bedell, "What is Sentimental Art?" *American Art* 25, no. 3 (2011): 9.

²² Massachusetts Historical Society, "Tradition of mourning jewellery: Edward Wigglesworth mourning ring," https://www.masshist.org/database/viewer.php?item_id=2326&pid=29&ft=Tradition%2520of%2520Mourning%2520Jewelry&from=/features/mourning-jewelry/new-republic&noalt=1, laatst geraadpleegd op 3 januari 2020.

Afb. 4: Liefdes- en rouwjuweel in rococostijl, 18de eeuw. Typische sentimentele elementen zijn de hartvorm, de haarlokken, de gravures en de initialen uit gouddraad.

luchthartige rococostijl het stilaan van de zware barok over. Allegorische putti, harten, duifjes, vlamtoortsen, asymmetrische krullen, strikken en geslepen kristal omkaderden het sentiment op zoete wijze, wat een miniatuurportret, een haarlok, een gegraveerde naam, datum of boodschap, of een combinatie van deze elementen kon zijn (afb. 4).²³

Vanaf 1760 brachten enkele neoclassicistische elementen orde in de asymmetrie, en populair werden ook de rouwjuwelen waarin ivoren sepia miniatuurtjes werden verwerkt. Daarop huilen klassiek geklede maagden onder wilgen over urnes, serene grafzerken of gebroken zuilen (afb. 5). In de sepia inkt werden bovendien dikwijls snippers haar verwerkt en aan de achterkant werd de naam en sterfdatum van de overleden persoon gegraveerd.²⁴ Daarbij kwam in 1780 vanuit Frankrijk de mode van het oogminiatuurjuweel op (afb. 6),²⁵ een mysterieus en toch wel sensueel juweel

Afb. 5: Neoclassicistisch rouwjuweel, sepia op ivoor, eind 18de eeuw.

²³ Luthi, *Sentimental Jewellery*, 7.

²⁴ Philips, *Jewellery: from Antiquity to the Present*, 120.

²⁵ *Ibid*, 122.

Afb. 6: *Lover's Eye* broche uit Engeland, 18de eeuw. De diamanten traan gaf vermoedelijk aan dat de afgebeelde persoon overleden was.

– veelal broches of hangers – met een miniatuurportret van het oog van een geliefde. De identiteit van de geportretteerde was veelal enkel geweten door de persoon die het juweel koesterde; het was een juweel dat indringend op hem of haar inwerkte, aangezien deze zich tijdens het kijken naar het oog meteen ook zelf bekeken voelde.²⁶ De Engelse koningin Victoria, die verknocht was aan sentimentele juwelen en in het bijzonder aan deze oogminiaturen, hield deze mode nog tot bijna halverwege de 19de eeuw in leven.²⁷

In de 19de eeuw zette zich tevens de romantiek door; de liefde voor de natuur en het individu²⁸ kregen samen met grote emoties van nostalgie de bovenhand. Oude

²⁶ Hanneke Grootenboer, "Treasuring the Gaze: Miniature Portraits and the Intimacy of Vision," *The Art Bulletin* 88, no. 3 (2006): 497.

²⁷ *Ibid*, 496.

²⁸ Deborah Lutz, "The Dead still among us: Victorian Secular Relics, Hair Jewelry, and Death Culture," *Victorian literature and culture* 39, no. 1 (2011): 129.

Afb. 7: Hartvormige hanger van prinses Marie-Amélie van Bourbon voor Louis-Philippe van Orléans, begin 19de eeuw. Vergeet-me-nietjes omkransen het portret en de omringende stralen bevatten haren van de prinses.

stijlen werden in de juweelkunst naar hartenlust geherinterpreteerd²⁹ en natuurlijke motieven zoals bladranken, vlinders en bloemen met gevoelige betekenissen werden aan het decoratieve pallet toegevoegd (afb. 7 - 8).³⁰ In de tweede helft van de 19de eeuw kende de romantiek haar einde en werden de dromerige sentimentele juwelen stilaan overschadwd door de

nuchterheid van de opkomende industrialisatie.³¹ Daarbij zorgde de opkomst van de fotografie voor een verminderde interesse in handgeschilderde portretjuwelen.³² In 1861 verloor koningin Victoria bovendien zowel haar moeder als echtgenoot, en het verdriet was zo groot dat dit zelfs voor een massale snelproductie van makkelijk fabriceerbare rouwjuwelen zorgde. Jammer genoeg zorgde deze massaproductie rond het einde van de 19de eeuw voor een teloorgang van de intimiteit van het sentimentele juweel,³³ de intimiteit die het juweel net zo overtuigend 'sentimenteel' maakte.

Afb. 8: Gouden broche met romantische florale decoraties, midden 19de eeuw. Vooraan pronkt een portret van koning Louis-Philippe van Orléans en achteraan een portret van diens overleden zoon Ferdinand-Philippe.

²⁹ Scarisbrick, *Portrait Jewels*, 6.

³⁰ Philips, *Jewellery: from Antiquity to the Present*, 146.

³¹ Luthi, *Sentimental Jewellery*, 16.

³² Scarisbrick, *Portrait Jewels*, 224.

³³ Luthi, *Sentimental Jewellery*, 16.

Contemporain benaderd

Afb. 9: Alexander Blank, schedel uit de *Memento Juniori*-serie (Pluto), hanger, 2017.

De sentimentele beeldtaal die zich door de eeuwen heen in alle gevoeligheid ontpopte, blijft prikkelen. Sommige hedendaagse juweelontwerpers en -kunstenaars lijken zich immers – bewust of onbewust – te laten inspireren door enkele van de hierboven behandelde sentimentele beeldcomponenten.

Zo memoreerde de Duitse juweelkunstenaar Alexander Blank zijn kindertijd – en zo ook de kindertijd van zijn generatiegenoten – met *Memento Juniori* (afb. 9-10). De schedels van de alom gekende *Looney Tunes*-personages hing hij aan een eenvoudige koord; sereen lijken ze te suggereren hoe jeugdige zorgeloosheid snel vervliegen kan. Blank benadrukt tegelijk hoe belangrijk het is om bewust vast te houden aan dat onoverwinnelijke gevoel van jeugdig enthousiasme.³⁴

De schedels van de alom gekende *Looney Tunes*-personages hing hij aan een eenvoudige koord; sereen lijken ze te suggereren hoe jeugdige zorgeloosheid snel vervliegen kan. Blank benadrukt tegelijk hoe belangrijk het is om bewust vast te houden aan dat onoverwinnelijke gevoel van jeugdig enthousiasme.³⁴

³⁴ Vogue, "Designer: Alexander Blank," interview door Paula Aurucci op 31 oktober 2013, https://www.vogue.it/en/vogue-gioiello/designer/2013/10/alexander-blank?refresh_ce=#ad-image307892, laatst geraadpleegd op 31 december 2019.

Afb. 10: Alexander Blank, schedel uit de *Memento Juniori*-serie (Bugs Bunny), hanger, 2011.

In haar serie *Mourning Sex* flirt de Amerikaanse Annie Tung dan weer met – meer dan suggestieve – sensualiteit. De intimiteit van het klassieke portretjuweel wordt speels gebrutaliseerd, wanneer pornografische beelden zich van achter bloemige zilveren deurtjes onthullen en wanneer de afgebeelde personages zich maar al te graag lijken te 'laten naaien' door verwilderde strengen haar (afb. 11-12).³⁵

Afb. 12: Annie Tung, *Blind date* (onderdeel van de serie *Mourning Sex*), 2007 - 2010.

Afb. 11: Annie Tung, *Insatiable Appetites* (onderdeel van de serie *Mourning Sex*), broches, 2007 - 2010.

Een andere kunstenaar die zich door de Victoriaanse haarjuwelen liet inspireren is de Amerikaanse Melanie Bilenker, die broches en hangers maakt met beeltenissen die zij volledig met menselijke haren borduurt (afb. 13-14). Wel zet zij zich af van de Victoriaanse gewoonte om alleen de kostbare momenten van het leven af te beelden en kiest zij voor sobere weergaven van kleine momentopnames uit het alledaagse leven.³⁶

³⁵ Annie Tung, "Mourning Jewellery," <http://annietungcreative.com/mourning-jewellery>, laatst geraadpleegd op 31 december 2019.

³⁶ Melanie Bilenker, "About: Melanie Bilenker," <https://www.melaniebilinker.com/about>, laatst geraadpleegd op 31 december 2019.

Afb. 13: Melanie Bilenker, *Dresser Drawer*, broche, 2010.

Afb. 14: Melanie Bilenker, *Pinning*, serie broches, 2013.

Afb. 15: Otto Künzli, *Catoptric Ring*, ring, 1992. 'Catoptric' is Oudgrieks voor spiegel of reflector. Zo bevat de ring een spiegel die het oog van de kijker terugkaatst.

De Duitse juweelkunstenaar Otto Künzli liet zich daarentegen, net als de 18de-eeuwse juweelmakers, verleiden door het oog. *Augenblick* laat een serie aan 'ogen' zien die een spel spelen met de blik (afb. 15-16-17), met zien en gezien worden. Plots begluren voyeurs zichzelf, want het sieraad wordt een instrument voor zelfbeschouwing, een medium voor confrontatie.³⁷

Afb. 16: Otto Künzli, *Auge X* (onderdeel van de serie *Augenblick*), broche, 2017.

³⁷ Otto Künzli, *Das dritte Auge* (Amsterdam: Stedelijk Museum van Amsterdam, 1991).

Afb. 17: Otto Künzli, *Auge VII* (onderdeel van de serie *Augenblick*), broche, 2016.

Dit historisch overzicht laat zien hoe het sentimenteel juweel van de renaissance tot het begin van de industrialisatie – van begin 16de eeuw tot eind 19de eeuw – geliefden eerde, om doden rouwde, trouw aantoonde en momenten vierde. Zowel vormelijk als inhoudelijk blijft dit juweel tot de verbeelding spreken. Want zoals bleek, blijven ook hedendaagse makers graag spelen met zijn symboliek, intimiteit en mystieke geladenheid.

- Hoofdstuk 2 - Louise

Herinneringslagen

In 1832 arriveerde Louise in België. De twintigjarige, die best wel mondig en scherp van geest was, zou, tegen haar zin, een 42-jarige koning huwen. Als huwelijksge-schenk kreeg zij van hem zijn miniatuurportret, omkranst met briljanten en verwerkt in een armband. Een integere liefdesdaad? Of een ietwat ongemakkelijke formaliteit? Vermoedelijk dat laatste. Transities zoals het 19de-eeuwse koninklijke huwelijk beangstigden en daarop werd ingespeeld, onder andere met juwelen. De weelderige rituelen van de bruidstooi dienden de bruid af te leiden van de nakende huwelijks-plichten en het afscheid van haar vertrouwde thuis.³⁸ "When setting off for another place, in the process of moving, hopes and imaginaries become reminiscences of lives lived before or in between. When stuck in a place (...) we tend to dwell on memories of our former ways of life."³⁹ Dit huwelijk was voor Louise een keerpunt. De

³⁸ Marguerite Coppens, *Elke bruid is een prinses: het verhaal van de bruid in België van de 19de tot de 21ste eeuw* (Brussel: Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, 2001), 148.

³⁹ Monika Palmberger en Jelena Tošić, *Memories on the Move: Experiencing Mobility, Rethinking the Past* (Londen: Palgrave Macmillan UK, 2016), 1-2.

prinses die opgroeide in een groot, warm nest en met haar broers en zussen plezier maakte aan het Franse hof mocht van de serieuze Leopold plots niet meer schateren. Gemis en weemoed veranderden de koningin gestaag in een tere schim. Op zo'n momenten wordt het verleidelijk te mijmeren. Om in gedachten andere oorden te beginnen opzoeken, oorden die de dag wat kleur geven. "Mnemonic practices help to make sense of our lives."⁴⁰ De herinnering aan dierbaren, aan kostbare momenten, werden plots diepgaand gekoesterd, gaven Louises leven terug een blos. Allerhande sentimenten zochten en vonden zo huizing in iets meer dan 120 sentimentele juwelen.

D e s e n t i m e n t e l e j u w e l e n

Louises sentimentele juwelen stalden destijds een landschap aan sentimenten uit. Ze ageerden als miniatuurmuseum van Louises gevoelswereld, van fragmenten van Louises individuele geheugen. Als kleine seculiere reliekschrijnen gaven ze een thuis aan miniatuurportretten, haarlokken en gegraveerde boodschappen. Deze sieraden, die ondertussen verloren gingen, waren modieus van ongeveer 1830 tot 1850 en beantwoordden aan de stijl van de romantiek. Een stijl die met haar beeldtaal op zichzelf al heel gevoelvol (om niet te zeggen haast pathetisch) was. Harten en hangsloten omhulden of versierden zo bijvoorbeeld veel van Louises sentimenten en symboliseerden liefde en harstocht.⁴¹ Ook de slang, die eind 18de eeuw in de juweelwereld in de mode kwam en stond voor eeuwigheid en onsterfe-

⁴⁰ Ibid, 6.

⁴¹ Philips, *Jewellery: from Antiquity to the Present*, 120.

lijkheid,⁴² verscheen geregeld rond Louises juwelen. Daarnaast was de aanwezigheid van planten en bloemen in juwelen ook typisch Victoriaans. De schroom om uit te komen voor wat men werkelijk dacht of voelde was in de 19de eeuw groot, dus zei men het met bloemen.⁴³ Zo fluisterden klavers op één van Louises diademen "denk aan mij"⁴⁴ en herinnerden enkele broches en haarspelden met daarop eikels of eikentakken aan "moed en onafhankelijkheid".⁴⁵ Een armband, een medaillon, een broche, een gesp en zelfs een parure met klimopbladeren stuurden aan op "huwelijks trouw"⁴⁶ en twee ringen en een nog grotere parure versierd met bladeren van de druivelaar verwezen naar "roes en bedwelming".⁴⁷

Deze beladen romantische vormtaal omsloten Louises sentimenten, waaronder de miniatuurportretten. Veel van Louises portretjuwelen beeldden koning Leopold I af. Het hierboven vermelde huwelijksgeschenk is daar een van en is ook, samen met een andere armband, een van de enige sentimentele juwelen die te zien zijn op Louises portretten. Op het staatsieportret geschilderd door Nicaise de Keyser in 1845 werd deze met diamanten omzoomde Leopold zo secuur neergezet, dat het lijkt alsof Louise niet de enige was die zich

⁴² Luthi, *Sentimental Jewellery*, 11.

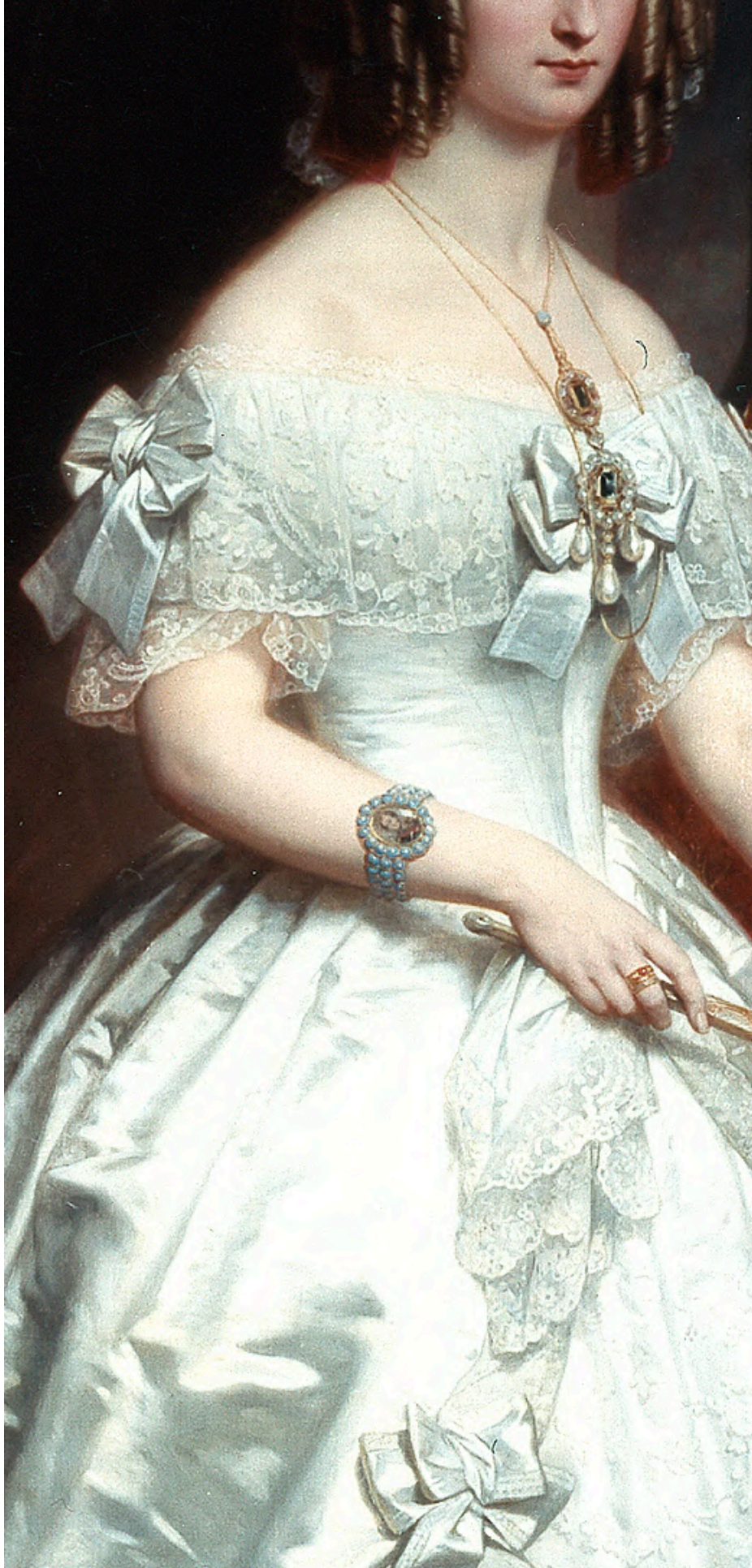
⁴³ Avas Flowers, "Flower Symbolism and Floriography," <https://www.avasflowers.net/flower-symbolism-and-floriography>, laatst geraadpleegd op 2 april 2020.

⁴⁴ Vanessa Diffenbaugh. *The Language of Flowers* (New York: Ballantine, 2011), 312.

⁴⁵ Kate Greenaway, *Language of Flowers* (New York: Avenel Books, 1970), 80.

⁴⁶ *Ibid*, 59.

⁴⁷ *Ibid*. 111.

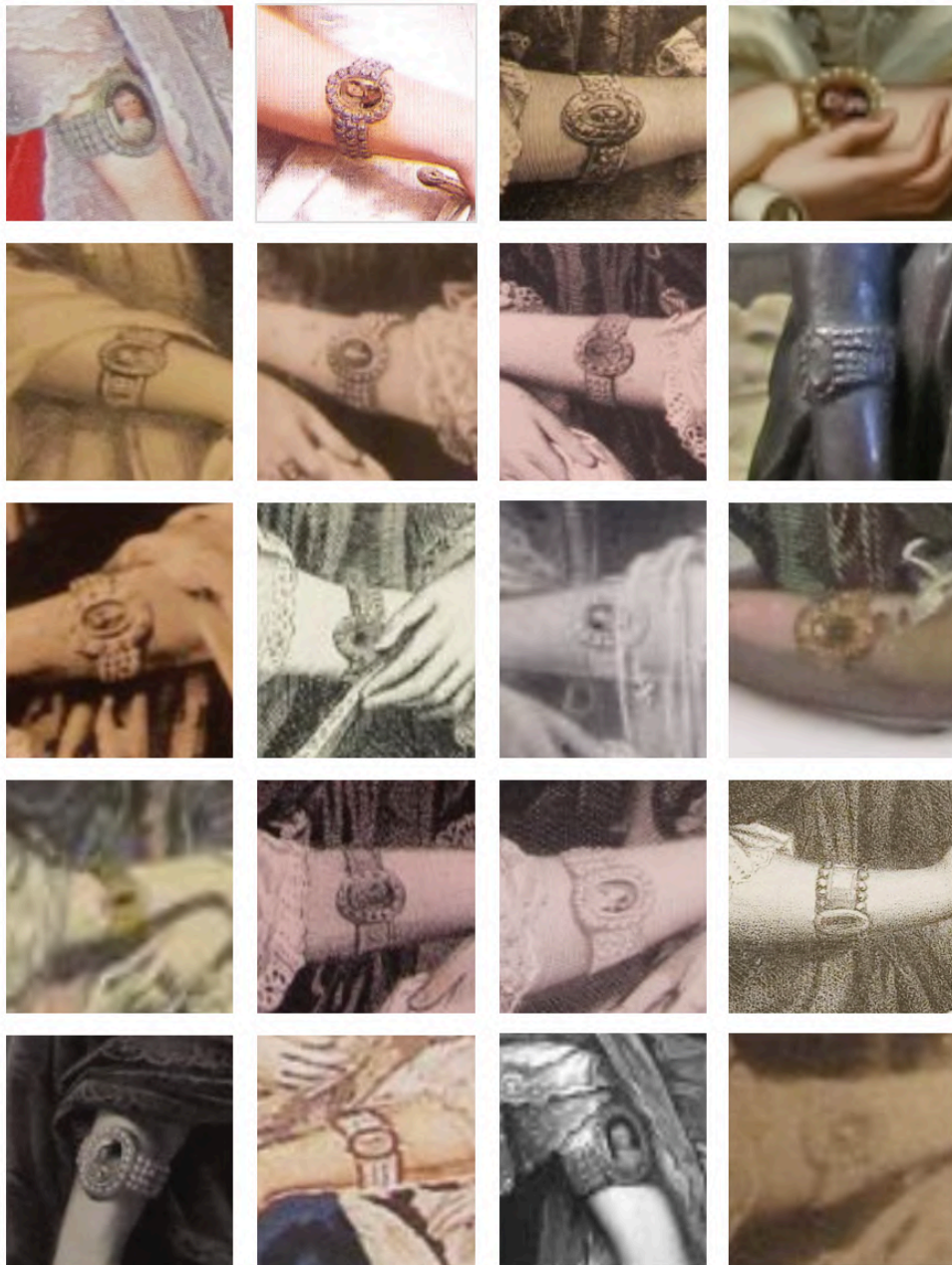

Afb. 18: Portret van Louise-Marie d'Orléans (detail), door Nicaise de Keyser, 1856.

Afb. 19: Portret van Louise-Marie d'Orléans (detail), door Franz-Xaver Winterhalter, 1844-1845.

had uitgedost om voor de Keyser te poseren (afb. 18). Louises portret geschilderd door Franz-Xaver Winterhalter laat een gelijkaardige armband zien (afb. 19). Diamanten omhullen de pols en omkransen opnieuw een miniatuurportret, al toont het portret deze keer een kinderhoofdje. Vermoedelijk één van Louises zonen. Wellicht gaat het om Lodewijk Filips, Louises eerste zoon – en België's allereerste kroonprins – die zijn eerste verjaardag helaas niet haalde en Louise in diepe rouw achterliet. Dat zou van de armband een gewichtig rouwjuweel maken. Het geportretteerde kind lijkt echter wat ouder te zijn dan een jaar, en zou dus ook wel eens prins Leopold – de tweede kroonprins en de latere Leopold II – kunnen zijn, of zelfs Louises jongste zoon, Filips. Alleszins is zeker dat Louise zich aan beide portretjuwelen, of althans aan zeker één daarvan, sterk gehecht had. Of verschijnt Louise om andere redenen met bijna enkel deze (of alleszins alvast één van deze) sentimentele juwelen op tal van haar geschilderde, gedrukte, gebeeldhouwde en zelfs geborduurde portretten (afb. 20)? Haar Inventaris na Overlijden omschrijft immers zoveel meer juwelen waarin miniatuurportretten zaten verwerkt, portretten die de kunstschilders duidelijk niet onder ogen kwamen. Zo bewaarde Louise van haar kinderen Leopold, Filips en Charlotte ook geschilderde oogminiaturen in gouden medaillons. Andere geportretteerde geliefden waren onder andere haar vader koning Lodewijk Filips, haar moeder koningin Marie Amélie, haar zussen Clementine en Marie, alsook een van haar schoonzussen, een tante en een neefje. Nog een ander portret dat in Louises juwelenkistje voorkwam, was dat van de Engelse koningin Victoria, nichtje van Leopold en goede vriendin van Louise. Victoria was, zoals reeds vermeld, een grote lief-

Afb. 20: Eenzelfde portretarmband op tal van Louises portretten.

hebber van deze sentimentele modes en hield zich niet in om haar beeltenis of oogminiatur, evenals die van haar echtgenoot prins Albert, veelvuldig uit te delen aan haar naasten. Louise zelf bezat tegen het einde van haar leven uiteindelijk een kleine veertig juwelen waarin een miniatuurportret of oogminiatur zat verwerkt.

Naast portretten en oogminiaturen verzamelde Louise van zonet vermelde personen en ook nog anderen, ook haarlokken. Deze konden worden opgeborgen in ringen met kleine containers, zoals Louises enige overgeleverde sentimentele juweel er een was. Dit wordt tot op de dag van vandaag bewaard in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (afb. 21).

Afb. 21: Gouden gegraveerde ring van Louise-Marie d'Orléans.
Achter het klepje bevindt zich een haarlokje.

Het haar kon ook worden getoond achter glas in een medaillon, of soms werden langere strengen haar ook kundig gevlochten of geweven tot ringen of armbanden. Haarlokken waren souvenirs rechtstreeks afkomstig van een lichaam, waren uniek, *real-life* DNA, dat altijd echter en rauwer aanvoelde dan een zoet, gestileerd miniatuurportret op duur ivoor. Zeker wanneer de haarlok afkomstig is van een overledene, krijgt de lok pas echt iets van een relik, dat laatste troost kan geven. In 19de-eeuwse literatuur werd er ook expliciet gesproken over de associatie tussen haar en de dood: "Hair is at once the most delicate and lasting of our materials and survives us like love."⁴⁸ Omdat ze zo licht is, ontsnapt de haarlok aan het idee van de dood en staat ze, haast op religieuze wijze, symbool voor transcendente lichamelijkeheid.⁴⁹ Bijna de helft van Louises sentimentele juwelen bevatten haarlokken van haar naasten. Niet al deze haarjuwelen waren rouwjuwelen, al tonen ze wel aan hoezeer Louise leek te hunkeren naar de fysieke nabijheid van haar geliefden. Hoe zij nood had aan gezelschap en intimiteit.

Een miniatuurportret, oogminiatuur of haarlok kwam niet altijd alleen. Sierlijke gravures situeerden het sentimentele juweel in tijd en ruimte en gaven soms ook wat context bij het door het juweel omhulde sentiment. Zo werden een kleine vijftig van Louises sentimentele juwelen gegraveerd. De meest voorkomende gravures waren data, die meestal tot op de dag nauwkeurig waren. In dat geval ging het meestal om een juweel dat

⁴⁸ Marcia Pointon, "Materializing Mourning: Hair, Jewellery and the Body," In *Material Memories: Design and Evocation*, red. Marius Kwint, 39-57 (Oxford: Berg Publishers, 1999), 46.

⁴⁹ Ibidem.

een moment zoals een heuglijke geboorte of verjaardag, een feestdag, een huwelijk of een overlijden memoreerde. Andere gravures gaven plaatsbeschrijvingen, namen of (soms heimelijke) initialen weer, alsook sentimentele boodschappen van een dierbare. Een andere manier van woordvorming in juwelen, die typisch was voor de vroege 19de eeuw, gebeurde via de initialen van edelstenen. De gemmologie kwam weer onder de aandacht, en de Victorianen hielden ervan om met de betekenissen en naamgevingen van stenen te spelen.⁵⁰ Zo bezat Louise drie armbanden waarop de initialen van enkele naast elkaar gezette edelstenen een woord spelden. Twee van deze armbanden onthulden de naam *Victoria*, en één armband spelde het woord *Claremont*, dat wellicht verwees naar het 18de-eeuwse Engelse landhuis *Claremont House*, een landgoed in het bezit van Leopold I. Een huis waar Victoria graag verbleef en waar Louises ouders uiteindelijk ook heen konden nadat koning Lodewijk Filips in 1848 afstand moest doen van zijn troon.⁵¹

De Inventaris na Overlijden

Na een doodstrijd van zes dagen liet Louise het leven op 11 oktober 1850. In februari 1851 gaf Edouard Conway, secretaris van de koning en Intendant van de Civiele Lijst, de opdracht om alle roerende goederen van Louise-Marie d'Orléans te beschrijven en naar waarde

⁵⁰ Luthi, *Sentimental Jewellery*, 11-12.

⁵¹ Historic England, "Claremont House," <https://historicengland.org.uk/listing/the-list/list-entry/1030202>, laatst geraadpleegd op 3 april 2020.

te schatten.⁵² Deze taak resulteerde in een statig, met leer ombonden document.

Van de 293 beschrijvingen, die elk een juweel of een kleine groep juwelen (zoals een parure of een juweelset) kenschetsen, vermelden ongeveer 105 beschrijvingen sentimentele juwelen. Deze 105 beschrijvingen vermelden samen uiteindelijk iets meer dan 120 afzonderlijke sentimentele juwelen.⁵³ Iets meer dan 120 fragmenten uit Louises individuele geheugen, zwart op wit neergepend. Daarbij wordt het anders zo verholene sentiment door de Inventaris plots openlijk ontleed; onthult het zich moeiteloos vanachter de verblindende diamant. Via de beschrijvingen tonen binnenkanten en achterkanten van de juwelen hun emotioneel beladen gravures, portretten van geliefden komen uit de medaillons tevoorschijn en al de sacrale haarlokken worden in de beschrijvingen aan hun eigenaars gelinkt.

Ook interessant zijn de waardebepalingen. Naast elke beschrijving kwam een getal, een rationele factor die van elk juweel een relatief gegeven maakt. Maar hoe waardeerden Edouard Conway en zijn assistent zo iets als 'een sentiment'? De hierboven besproken, met diamanten versierde portretarmband van Leopold bijvoorbeeld had een waarde van 1.950,00 fr. en was samen met enkele andere portretjuwelen die Leopold I af-

⁵² *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting, 1851*, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.

⁵³ Verder in deze verhandeling kan een transcriptie van deze Inventaris na Overlijden worden teruggevonden (zie vanaf p. 59). Alle niet-sentimentele juwelen hebben de kleur grijs, de sentimentele juwelen – en dus de juwelen die hier in acht worden genomen – de kleur zwart.

beeldden⁵⁴ een van de duurdere sentimentele juwelen van Louise. Was de herinnering aan een koning dan meer waard? Misschien. Toch zijn deze portretjuwelen zeker niet de duurste uit Louises juweelcollectie. Een sentimenteel juweel uit Louises Inventaris na Overlijden werd immers maar op gemiddeld 312,12 fr. geschat, terwijl een niet-sentimenteel juweel uit deze Inventaris gemiddeld 3.278,95 fr. waard was. Meer dan het tienvoud dus. Werd er misschien wat neergekeken op deze pathetische prullaria? Of meende men net dat de emotionele waarde van het juweel het gebrek aan economische waarde wel zou compenseren? Of dat deze emotionele waarde de economische waarde misschien zelfs kon overtreffen? Een specifieke beschrijving in de Inventaris lijkt dit laatste te suggereren. Bij N° 64 E, waaronder een miniatuurportret van Louises jong overleden zus Marie d'Orléans wordt vermeld, werd er in de plaats van een waardenschatting immers het volgende genoteerd: "... Ce portrait n'a pas été prisé attendu qu'il n'a qu'une valeur d'affection."⁵⁵ Dit portret leek blijkbaar te fragiel voor een brute prijsbestempeling, al werd het wel zorgvuldig opgenomen in de Inventaris.

Uiteindelijk ondersteunt de Inventaris ook sommige iconografische hypothesen. Neem bijvoorbeeld de twee hierboven vermelde portretten van Louise. Op het portret geschilderd door Nicaise de Keyser (afb. 18) was

⁵⁴ *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting, N° 113, N° 154, 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.*

⁵⁵ *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting, N° 64, 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.*

snel duidelijk dat de geportretteerde op Louises arm haar gemaal koning Leopold I was. De Inventaris geeft een beschrijving die perfect bij dit juweel lijkt aan te sluiten: "N° 4. Un bracelet avec le portrait du Roi, entouré de brillants, tour de bras avec modèle, gourmette avec chaînon en brillants, prisé dix neuf cent cinquante francs ci."⁵⁶ Het staat dus vast dat dit juweel echt heeft bestaan zoals afgebeeld door de Keyser. Bij het portret van Winterhalter (afb. 19), waar Louise een gelijkaardige armband draagt maar dan met het miniatuurportret van een kindje, was niet geheel zeker wie van haar zonen dit kindje was. De Inventaris vermeldt slechts enkele portretjuwelen van haar kinderen. Van elk had zij een oogminiatuur die zij in een gouden medaillon bewaarde, en voor de rest springt nog één andere beschrijving in het oog: "N° 54: Un bracelet en chaînes, tressée en or, avec le portrait du Prince Royal défunt, prisé deux cents francs."⁵⁷ Hier wordt een armband beschreven met het portret van de *overleden* – "*défunct*" – kroonprins. Hoogstwaarschijnlijk is het geportretteerde kindje aldus Louises eerstgeborene Lodewijk Filips en draagt Louise op het portret geschilderd door Winterhalter een rouwjuweel.⁵⁸

⁵⁶ *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting, N° 4, 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.*

⁵⁷ *Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting, N° 54, 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.*

⁵⁸ De rest van de beschrijving, die bijvoorbeeld niet spreekt over een krans van briljanten zoals bij beschrijving N° 4, zou nog voor enige twijfel kunnen zorgen. Overigens is dit wel de enige beschrijving die zo nauw aansluit bij wat het portret afbeeldt. Daarbij zou Winterhalter zichzelf tijdens het weergeven van deze armband, misschien wel wat artistieke vrijheid hebben gegund.

Deze korte bespreking van de Inventaris na Overlijden die de sentimentele juwelen van Louise beschrijft en naar waarde schat, plaatst al deze juwelen in een nieuw daglicht. Het document leidt tot een herbeleven van de juwelen, tot een herbeleven van Louises sentimenten. Deze sentimenten waren fragmenten van Louises individuele geheugen, die door de Inventaris naar het collectieve – meer specifiek het culturele – geheugen werden overgeheveld. Op dat moment verlieten ze *the Realm of Touch*; nu huizen ze al meer dan 170 jaar in het Archief van het Koninklijk Paleis.

De Mythe van Louise

Van Louise is reeds veel geweten. Mia Kerckvoorde schreef een gedetailleerde biografie van onze eerste koningin en Marguerite Coppens legde reeds kostbare feiten bloot over haar toiletvoorkeuren en haar rol in de Brusselse kantindustrie. Christophe Vachaudex en Griet Byl kwamen veel te weten over haar juwelen en ikzelf voerde reeds onderzoek naar haar portretten en haar mode. De Belgische bevolking begint haar wellicht een beetje te vergeten, en omdat ikzelf toch wel een zekere genegenheid voel voor deze vrouw, vroeg ik me af of de mythe van Louise-Marie d'Orléans – of alleszins fragmenten van de mythe – herverteld zou kunnen worden doorheen haar sentimentele juwelen en de Inventaris.

De statusjuwelen liet ik daarbij buiten beschouwing, aangezien Louise eigenlijk niet echt bezig was met statusvertoon en uiterlijke luister. Als kind van de sobere Franse Julimonarchie, een monarchie die uit vrees voor nieuwe revoluties niet te veel wou uitpakken met deca-

dent adellijk gedrag, waardeerde zij eenvoud en bescheidenheid. Bronnen vermelden zo hoe zij bijvoorbeeld tijdens de oudejaarsviering van 1826, eigenlijk gelukkiger was met de Engelse boeken die zij had gekregen, dan met het parelsnoer dat haar ouders haar hadden gegeven.⁵⁹ Ook waren diamanten voor Louise niet meer dan gebroken glas, en vond zij het absurd er veel geld aan te geven.⁶⁰ Daarbij sprak zij in de briefwisseling met haar moeder Marie Amélie, tevens een vrome vrouw die omwille van gewetensredenen weigerde de kroonjuwelen te dragen,⁶¹ nooit over het maken van het toilet als verstrooiend plezier of luxueus privilege, maar eerder als koninklijke verplichting.⁶²

Tegenover deze statusjuwelen staan de sentimentele juwelen. Deze waren, zoals bleek uit de waardebepalingen in de Inventaris, veel minder waard. Toch koesterde Louise een heuse collectie van deze sieraden. Wat vertelden deze over haar? Duidelijk werd al dat deze sieraden zich bijna zo goed als enkel betrokken op (momenten met) (aangetrouwde) familie – iets wat van deze besloten 19de-eeuwse adellijke kringen wel kon worden verwacht. Ook bleken veel van deze familieleden vrouwelijk te zijn, vermoedelijk omdat deze sentimentele mode bovenal vrouwelijk was.⁶³ De juwe-

⁵⁹ Byl, *Koninklijke juwelen*, 17.

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Diana Scarisbrick, Christophe Vachaudes en Jan Walgrave, *Schitterend Europa: juwelen uit Europese vorstenhuizen* (Brussel: Centraal Boekhuis, 2007), 229.

⁶² Marguerite Coppens, *Mode in België in de 19de eeuw* (Brussel: Weissenbruch – Drukker des Konings, 1996), 23.

⁶³ Dat mannen publiekelijk juwelen droegen werd sociaal niet aanvaard. Wou een man toch een juweel dragen omwille van

len weerspiegelden hoe Louise oprecht geluk zocht bij dierbaren, en hoe zij leek te willen leven van het ene heuglijke samenzijn naar het andere – van de ene gegraveerde datum naar de andere. Zeker vanaf haar huwelijk sukkelde Louise in een dal van eenzaamheid en hunkerde zij naar intimiteit en menselijke nabijheid. Zo leerde Louise van haar man houden, alleen werd haar liefde door hem niet beantwoord.⁶⁴ Op de portretjuwelen kwam hij meermaals voor, al werd snel duidelijk dat deze juwelen zich alleen al door hun veel duurdere prijs van de andere sentimentele juwelen onderscheidden (en dus al helemaal van bijvoorbeeld het 'waardeloze' miniatuurportret van Louises zus). Deze portretjuwelen waren statusbevestigende ego-stunts, geen intieme liefdesbetuigingen aan zijn Louise. Omringd door diamanten diende Leopold zich ook herhaaldelijk aan op Louises portretten, gewoon om de toeschouwer via de afgebeelde juwelen aan zijn koningschap te herinneren. Dat zie je alle andere sentimentele juwelen niet doen. Want zo had Louise bijvoorbeeld minstens even veel, om niet te zeggen zelfs meer juwelen die koningin Victoria in herinnering brachten. Dit komt omdat Victoria zich via deze juwelen niet aandiende als collega-koningin, maar als een praatgrage vriendin die sprak van vrouw tot vrouw en Louise herhaaldelijk herinnerde aan haar vriendschap. Uiteindelijk waren ook alle haarlokken in Louises juwelen bewijzen van oprechte intimiteit. Deze gaven, net zoals de oogminiaturen, aan omstanders immers nooit weg van welke dierbare zij afkomstig

sentimentele redenen, dan droeg hij dit veelal heimelijk onder zijn kleren. Grootenboer, "Treasuring the Gaze," 498.

⁶⁴ Mia Kerckvoorde, *Louise-Marie van Orléans: het vergeten leven van Louise-Marie, eerste koningin van België, 1812-1850* (Tielt: Lannoo, 1988).

waren, waardoor het bij dit soort juwelen nooit om statusvertoon kon gaan.

Net zoals Louises sentimenten ooit omhuld werden door haar juwelen, worden haar juwelen nu omhuld door de Inventaris. Deze herinneringslagen waarborgen informatie die de mythevorming rond Louise een nieuwe richting kan geven. Zo trachtte ik in dit hoofdstuk vanuit (kunst)geschiedkundig oogpunt enkele fragmenten van deze mythe te hervertellen. In het volgende hoofdstuk ga ik na hoe deze herinneringslagen gereactiveerd kunnen worden in de artistieke praktijk.

- Hoofdstuk 3 - Nieuwe juwelen voor Louise

De kunsthistoricus, die zijn analyses graag op een beeld, een object, op al wat visueel prikkelt baseert, moet het gedurende dit onderzoek doen met 293 beschrijvingen van slechts twee of drie zinnen lang. Er valt niets meer te aanschouwen, enkel de taal blijft over. En daar kan de kunsthistoricus zich enkel maar bij neerleggen.

De kunstenaar daarentegen moet niets. Deze moet niet accepteren dat sommige informatie voor altijd verloren is en nooit meer zal zijn. De visuele leegtes die zich tussen de taal reveleren zijn deuren naar een nieuwe realiteit, die in het hier en nu geconstrueerd kan worden en volwaardig bestaansrecht mag krijgen. Zo is het artistieke doel van dit onderzoek om de sentimentele juwelen van Louise-Marie d'Orléans op basis van hun beschrijvingen in de *Inventaris na Overlijden*, vanuit contemporain oogpunt te herscheppen, te reactiveren en zo terug te geven aan het publiek. Door de verbeelding aan te spreken, door "te koersen op het imaginaire", hoopt de kunstenaar zo zelfs "verder te geraken dan wat men cognitief kan weten."⁶⁵

⁶⁵ Pascal Gielen en Nele Wynants, "De queeste van de menswetenschappen," In *Forum+* 25, no. 1 (2018): 6.

Fictie

Zo worden experimentele methodes aangewend die schijnbaar vaststaande waarheden via alternatieve verhaallijnen herzien. De laatste jaren groeide de aandacht voor methodes zoals *fictioning* en *speculative thinking* en worden deze gepresenteerd en ingezet als zowel academisch als artistiek valabele werkstrategieën.⁶⁶ Op het eerste gezicht lijkt fictie als methode misschien nogal onwetenschappelijk. Toch staat het in wezen niet veraf van wat de historicus doet.⁶⁷ De reeds genoemde Hayden White wees ons er enkele decennia geleden al op hoe geschiedschrijvers de historische werkelijkheid onmogelijk neutraal kunnen weergeven, aangezien hun schrijven onontkoombaar beïnvloed is door de narratieve tendensen eigen aan de tijd.⁶⁸ De historicus doet in feite dus ook aan fictie: "de geschreven geschiedenis is (...) eveneens 'an act of the imagination', gefilterd en gekleurd door de waarden, belangen en veronderstellingen van de geschiedschrijver. Alleen zijn we ons daarvan als lezer of kijker vaak minder bewust."⁶⁹ In de kunsten kunnen fictie en realiteit met opzet met elkaar worden geconfronteerd, waardoor het publiek zich plots bewust wordt van hoe relatief elk perspectief op de werkelijkheid is.⁷⁰

⁶⁶ David Burrows en Simon O'Sullivan, *Fictioning: The Myth-functions of Contemporary Art and Philosophy* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019); Jon Shaw en Theo Reeves-Everson, *Fiction as Method* (Berlijn: Sternberg Press, 2017).

⁶⁷ Gielen, "De queeste van de menswetenschappen," 12.

⁶⁸ White, "The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory," 1.

⁶⁹ Gielen, "De queeste van de menswetenschappen," 12.

⁷⁰ Ibidem.

Louise en Mrs. Wilde

Een mooi voorbeeld van hoe de fictie de juweelwereld reeds verrijkte, was de juweeltentoonstelling *The Wilde Things: the so Contemporary Jewellery Collection of Mrs. Wilde*, die in 2014 plaatsvond in Z33 – Huis voor Actuele Kunst, Design & Architectuur te Hasselt. Bij de expo hoorde een publicatie, waarin Oscar van den Boogaard over Mrs. Clarissa Wilde vertelt, een fictief personage dat wacht op haar minnaar. Tijdens het wachten neemt ze haar collectie juwelen in beschouwing, waaraan ze zeer gehecht is omdat elk juweel iets zegt over haar en haar verleden.⁷¹ Deze juwelen waren de tentoongestelde juwelen, gemaakt door verschillende hedendaagse juweelkunstenaars, en werden gepresenteerd als de materiële herinneringen van een denkbeeldige vrouw. Een vrouw die, samen met al haar gedachten en sentimenten, werd geconstrueerd op basis van bestaande juwelen.

Mijn artistiek onderzoek doet in feite het omgekeerde: juwelen worden geconstrueerd op basis van wat over Louise en haar sentimentele juwelen geweten is, op basis van hoe haar sentimentele juwelen beschreven worden. Wat beide ficties uiteindelijk gemeenschappelijk hebben is dat zij via een nieuwe werkelijkheid willen aantonen hoe intiem de relatie tussen sieraad en draager in onze materiële cultuur kan zijn.

⁷¹ Oscar Van den Boogaard, Manon de Boer en Evelien Bracke, *The Wilde Things: the so Contemporary Jewellery Collection of Mrs. Wilde* (Hasselt: Z33, 2013).

De confabulatiemethode

De methode waarmee ik een nieuwe werkelijkheidslaag aan Louises verhaal zal toevoegen – waaruit Louises nieuwe juwelen zullen ontstaan – is de confabulatiemethode. Deze methode begint van concrete, historische informatie, die echter onvermijdelijk onvolledig is. Net die hiaten zijn de ruimtes waarin de kunstenaar beweegt, de ruimtes waaraan deze uiteindelijk een eigen invulling geeft. Zo is het confabuleren van Louises sentimentele juwelen een proces dat zich voltrekt in twee fases: de talige confabulatie en de materiële confabulatie.

Talig

De tastbare, historische informatie waar dit proces van vertrekt, is uiteraard de handgeschreven beschrijvingen in Louises Inventaris na Overlijden. Exemplarisch is de volgende notitie:

“N° 16: (S. A. R. La princesse Charlotte) Une broche en or, forme de nœud, ayant pour pendant un cœur en or, enrichi de pierres précieuses; ce cœur qui s’ouvre contient l’œil du Roi peint en miniature, prisée deux cents francs.”

Het gaat om een juweel dat Charlotte, Louises dochter zou geërfd hebben. Charlotte was tien jaar op het moment van haar moeders dood en kreeg deze gouden broche in de vorm van een strik, waaraan een hartvormig medaillon hing, dat een oogminiatur van Leopold

zou omsloten hebben. Elk onderdeel van deze beschrijving ("S. A. R. La princesse Charlotte" – "Une broche en or" – "forme de nœud" – ...) evoceert een instinctieve gedachtestroom. De talige informatie lokt woorden uit ("kind" – "juweel" – "kinderjuweel" – ...) alsook zinnen ("Ik ben Charlotte ben ik" – "Ogen zijn spiegels van de ziel" – ...). Er kunnen vragen rijzen ("waarom erfde Charlotte deze broche?") of woordspelingen opkomen ("een strik is een knoop" – "een strik knoopt" – "een knoop strikt" – "opgeknoopt aan de kleren" – "verstrikt in de kleren" – ...). Allerlei associaties ontstaan tijdens het lezen en herlezen van deze beschrijving, associaties die zich blijven omvormen tot nieuwe gedachten en ideeën en uiteindelijk tot visueel denken leiden.

M a t e r i e e l

De associaties die voortkomen uit de gedachtestroom concretiseren zich uiteindelijk tot visuele beelden, beelden die de maker stimuleren tot het verzamelen van materialen en het uitzoeken van technische details. Zo kwam de materialisatie van juweel N° 16 grotendeels tot stand op basis van de talige associaties die hierboven werden opgesomd. Een juweel dat een liefdesjuweel van Leopold voor Louise was en dat – zo vermeldt de Inventaris na Overlijden expliciet – in 1851 aan Louises dochter Charlotte werd geschonken.

"kind" – "juweel" – "kinderjuweel"

Een meisje van tien wordt met de dood van haar moeder geconfronteerd. Wellicht zoekt zij eerder troost dan

goud. Wat voor juweel geeft een kind troost, kan haar afleiden van het verdriet? Misschien een juweel dat uitnodigt tot samen spelen? Zo kwam juweel N° 16 voort uit kinderspeelgoed. In de jaren 1990 (mijn eigen kindertijd) kwamen kleine *Polley Pocket*-medaillons in de mode, zeemzoete speelgoedjuwelen met daarin kleine betoverende poppenwereldjes. De reeksen medaillons die voor *Polly Pocket* werden geproduceerd door *Bluebird Toys* worden vandaag de dag niet meer gemaakt en worden als waardevolle verzamelstukken aanzien. Na een online speurtocht kon ik uiteindelijk een mooi roze, hartvormig exemplaar op de kop tikken (afb. 22). Het spelen, experimenteren, het uit elkaar halen, manipuleren, afgieten en bewerken van het stuk, leverde uiteindelijk "ce cœur qui s'ouvre" op. Een zilveren hart dat, eenmaal geopend, een kind verrast met zijn emailroze binnenkant. Het roze is een knipoog naar het oorspronkelijke roze *Polly Pocket*-medaillon (afb. 23).

Afb. 22: *Polly Pocket* medaillon van *Bluebird Toys*, 1994.

"een strik is een knoop" – "een strik knoopt" – "een knoop strikt" – "opgeknoopt aan de kleren" – "verstrikt in de kleren"

Spelen met woorden leidt uiteindelijk ook tot spelen met materialen en mechanismen. Zo hing het oorspronkelijke hart aan "une broche forme de nœud", een beschrijvingsonderdeel dat uitnodigt tot het heruitvinden van brochemechanismen. Het hart van het nieuwe juweel werd opgehangen aan twee gestileerde, zilveren

Afb. 23 (linksonder): Juweel N° 16, sterling zilver, roze koudemail, geopend.

Afb. 24 (linksboven): Juweel N° 16, hier gesloten, de 'lussen' hangen los.

Afb. 25 (rechts): Juweel N° 16, hier gesloten en vastgepind – ofwel 'vastgestrikt' op, of 'verstrikt' in kledij.

'lussen' (afb. 24), die zich op de kleding laten 'verstricken' door een kleine pin aan een snoer (afb. 25). Deze opspeldwijze geeft beeldend nieuwe betekenis aan wat een 'strik' of een 'knoop' kan zijn. Daarbij doet deze strik ook dienst als slot voor het medaillon, want eenmaal op de kleden gepind, blijft het hart veilig dicht. Trek de strik los, en het hart kan weer open. Deze "forme de nœud" werd in de Inventaris aldus beschreven als een zuiver decoratief juweelelement. In het contemporaine juweel wordt de eigenheid van een strik echter ook ingezet op een functionele manier.

"Ik ben Charlotte ben ik"

Afb. 26: "Place Photo Here".

Afb. 27: "Place Photo Here".

"Ce cœur qui s'ouvre contient l'œil du Roi peint en miniature." Na het openen van het medaillon zag Charlotte het oog van haar vader koning Leopold I. Het oorspronkelijke *Polley Pocket*-medaillon bood het kind de mogelijkheid om zelf een beeld in het hart te steken. Zo instrueerde een lieflijk bebloemd kadertje: "Place

Photo Here" (afb. 26). In het zilveren hart vaagde ik de "Photo" weg en kwam er een "I" in de plaats (afb. 27). "Place I Here" klinkt hetzelfde als "Place Eye Here". De "I" kan echter nog naar tal van andere dingen verwijzen – naar bijvoorbeeld leopold I, naar louise, of zelfs naar I, ik, de maker, die doorheen haar stukken misschien ook wel wat bestaansrecht wil opeisen. Wat voor spel speelt dit juweel? Of eerder, met wie speelt dit juweel een spel? De achterkant laat een duidelijke "Voor Charlotte" zien (afb. 28). Maar gaat dit om de Charlotte die haar moeder te vroeg verloor en in diens juweel het oog van vader leopold koestert, of gaat het om de Charlotte die met de jaren een diepgaande genegenheid ontwikkelde voor louise en eigenlijk ook een beetje wil meespelen?

Afb. 28: Juweel N° 16, met op de achterkant de handgravure "Voor Charlotte".

“Ogen zijn spiegels van de ziel”

Omdat het hart een oog hoorde te omsluiten – wiens oog laten we in het midden – was het verleidelijk om te spelen met hoe dat oog, of de blik, op de bekeken inwerkt. In het eerste hoofdstuk werd reeds duidelijk hoe het sensuele oogminiatuurjuweel indringend op de geliefde inwerkte en hoe het oog in de hedendaagse juweelwereld onder andere door Otto Künzli op eigenzinnige wijze werd geïnterpreteerd. Het gaat om kijken en bekeken worden, wat het oog tot medium van reflectie en zelfreflectie maakt. Zo bevat het medaillon aan de linker binnenzijde een klein zilveren, al even speels spiegeltje. Een spiegeltje dat elke nieuwsgierige indringer ogenblikkelijk in eigen boezem laat kijken (afb. 29).

Afb. 29: Juweel N° 16, met een spiegeltje aan de linker binnenzijde.

Mijn permanente zoektocht, een intens proces van mijmeren, spelen en proberen, testen, falen en slagen, leidt uiteindelijk tot nieuwe, geregenereerde juwelen. Deze processen worden zorgvuldig uitgeschreven en uitgetekend in zogenaamde *woelboeken*. Die tonen aan hoe het reflecteren en creëren hand in hand gaan, hoe beiden zich alleen maar in constante interactie met elkaar kunnen voltrekken. Gedachten sturen de handen – en omgekeerd –, tot een nieuw juweel zich manifesteert en een nieuwe realiteit verkondigt. Een nieuwe realiteit die vertelt over Louise-Marie d'Orléans, eerste koningin van België.

Outro

Louises sentimenten vonden via de juwelen hun weg naar de materie, net zoals de juwelen via de Inventaris hun weg naar het heden vonden. Vanuit de *material memory studies* trachtte ik de gelaagdheid *sentiment – juweel – Inventaris na Overlijden* zo goed mogelijk te begrijpen, om zo een bijdrage te kunnen leveren aan de hervertelling van de mythe van Louise-Marie d'Orléans, eerste koningin der Belgen. Het is opmerkelijk wat een juweel je kan vertellen, eenmaal je inziet wat de band tussen het object en diens drager ooit betekende.

Het doornemen van Louises Inventaris was in die zin bijna zoals het doorbladeren van een dagboek. In het nuchtere, ritmische overzicht en achter de zakelijke waardebeoordelingen huisden immers sentimenten die ooit deel uitmaakten van de gevoels- en denkwereld van een reëel persoon. Zo kon de (kunst)historicus uit enkele juwelen al een en ander opmaken over de moeilijkheden in haar huwelijk, over het verlies van enkele dierbaren en over haar kleine maar intieme, en voornamelijk vrouwelijke vriendenkring. Wat als ook de andere beschreven sentimentele juwelen aan het woord zouden kunnen komen? In dit artikel werd slechts de top van de ijsberg belicht, en intenser en langduriger onderzoek naar meer juweelbeschrijvingen in Louises Inventaris na Overlijden zou voor een vollediger verhaal

kunnen zorgen. Komende jaren is het dan ook mijn expliciete opzet om elk stuk stelselmatig onder de kunsthistorische loep te nemen, om de herinnering aan Louise zo beter te leren begrijpen en mee te kunnen vormgeven.

Terwijl de kunsthistoricus er wellicht mee verveeld zou zitten dat hij/zij het effectieve object nooit te zien kan krijgen, werkt de kunstenaar een alternatieve tactiek uit. Via de confabulatiemethode worden de juwelen van Louise op basis van de beschrijvingen in de Inventaris na Overlijden opnieuw geactiveerd. Het confabuleren van Louises juwelen is op het moment van het schrijven van dit artikel nog in volle gang. Een finaal besluit over wat het artistieke gedeelte van dit onderzoek mocht opleveren, laat zich op dit moment dus nog moeilijk formuleren. Wel maakte een voorbeeld reeds duidelijk hoe dit proces zich ontvouwt en hoe uit concreet historisch materiaal een nieuw contemporain juweel kan ontstaan. Een juweel dat een verloren realiteit eigenzinnig herschrijft. Louises verhaal wordt op die manier niet enkel door de taal, maar ook door objecten herzien en herteld. Objecten die getuigen van die menselijke nood om sentiment aan materie te koppelen. Objecten die misschien zelfs van het culturele geheugen kunnen terugkeren naar *The Realm of Touch*, zodat ze bij hun nieuwe eigenaars, op een dag, via de *touch*, zelf herinneringen mogen oproepen.

Inventaris na Overlijden

- Hoofdstuk Juwelen -

N° 1. Une broche avec une poire d'Émeraude & une turquoise au centre de la monture en or, prisée neuf cents francs – 900,00 fr.

N° 2. Un collier composé d'un milieu ayant au centre un gros brillant très étendu, monté sur fond, ce milieu représente un soleil avec rayons, d'un cadenas double entourage et des vingt quatre entre-deux ou chaînons, le tout en brillants prisé seize mille quatre cent quinze francs ci – 16.415,00 fr.

N° 3. Une broche en forme de bouquet, en brillants avec ses larmes en roses & brillants, ayant sept perles fines rondes aux extrémités, prisées quatre mille francs – 4.000,00 fr.

N° 4. Un bracelet avec le portrait du Roi, entouré de brillants, tour de bras avec modèle, gourmette avec chaînon en brillants, prisé dix neuf cent cinquante francs ci – 1.950,00 fr.

N° 5. Une grande broche en turquoise & diamants prisée trois mille six cents francs – 3.600,00 fr.

N° 6. Une parure en turquoise & brillants, composée de deux bracelets dont les milieux se détachent pour broches à volonté, deux boucles d'oreilles forme girandoles, six broches ayant deux turquoises chacune entourées de brillants, trois petites broches ayant une turquoise chacune, entourée de brillants, quatorze turquoises détachées, aussi entourées de brillants, quatre cliquets également avec turquoise & brillants, le tout prisé vingt deux mille soixante francs – 22.060,00 fr.

N° 7. Une broche ayant un brillant très étendu, monté sur fond pour milieu, avec deux entourages en brillants, prisee quatre mille neuf cents francs – 4.900,00 fr.

N° 8. Quatre broches, ayant chacune un rubis, entouré de deux rangées de brillants, prisées ensemble quatre mille cent soixante quinze francs ci – 4.575,00 fr.

N° 9. Trois broches, ayant chacune un rubis, entouré de brillants prisées ensemble seize cents francs – 1.600,00 fr.

N° 10. Deux épingles pour cheveux, avec dixhuit brillants, monture bord à bord, prisées ensemble deux mille six cents francs – 2.600,00 fr.

N° 11. Deux broches, forme de fleurs, en brillants, prisee onze cent vingt cinq francs – 1.125,00 fr.

N° 12. Une parure, feuilles lierres, en émail vert enrichi de perles fines, prisee neuf cents francs – 900,00 fr.

N° 13. Un collier & bracelet à volonté, représentant un serpent, en turquoise et diamants et les yeux en rubis, prisé cinq cents francs – 500,00 fr.

N° 14. Trois petites broches avec deux perle noires, deux perles blanches, deux rubis et brillants, prisées mille francs – 1.000,00 fr.

N° 15. Trois petites broches avec trois grenats & dix huit perles fines prisées cent trente francs – 130,00 fr.

N° 16. (S. A. R. La princesse Charlotte) Une broche en or, forme de nœud, ayant pour pendant un cœur en or, enrichi de pierres précieuses; ce cœur qui s'ouvre contient l'œil du Roi peint en miniature, prisee deux cents francs – 200,00 fr.

N° 17. Un bracelet orné d'une grande turquoise verte, entouré de brillants, le tour du bras étant en perles fines tressées, prisé huit cents francs – 800,00 fr.

N° 18. Un bracelet orné d'une grande turquoise, entouré de brillants, tour de bras ayant quatre rangées de perles fines, prisé mille cinquante francs – 1.050,00 fr.

N° 19. Un bracelet, style moyen-âge, composé de sept plaques, enrichi de diverses pierreries ayant pour fermoir un camée antique enterré de grenats, prisé dix cents francs – 600,00 fr.

N° 20. Deux bracelets forme de chaînette en or, ayant chacun cinq médaillons, contenant des cheveux de plusieurs membres de la famille Royale, prisés ensemble cent soixante dix francs – 170,00 fr.

N° 21. Une parure en corail composée d'un peigne, deux bracelets, une broche, deux épingles, deux boucles d'oreilles, un collier à trois rangs, une garniture de corsage composée de trois pièces détachées ayant trois rangs chacune & épingles aux extrémités, prisée huit cent dix francs ci – 810,00 fr.

N° 22. Un saphir d'une très grande beauté, formant broche, prisé trois mille francs – 3.000,00 fr.

N° 23. Une broche en or, enrichie d'une opale, deux émeraudes, une rose, un rubis et ayant pour pendant une perle fine forme de poire, prisée sept cent cinquante francs – 750,00 fr.

N° 24. Huit épingles en or pour bonnets et coiffures avec montures de diverses espèces, prisées ensemble cent quatre vingt quinze francs – 195,00 fr.

N° 25. Une broche en or, en forme de nœud, ayant deux têtes de serpent au haut & pour pendant un cœur renfermant des cheveux, prisée quarante francs – 40,00 fr.

N° 26. Une broche forme ruban en or, enrichie de brillants, rubis, émeraudes & opales, prisée deux cent quatre vingt dix francs – 290,00 fr.

N° 27. Une broche formée d'une agate entourée d'un cercle d'or, orné de huit turquoises, au dessous se trouve gravé, « *dix neuf septembre dix huit cent trente sept* », prisee trente francs – 30,00 fr.

N° 28. Une broche en or, imitant une branche de chêne, trois feuilles en émail vert & deux glands formés de dents de cerfs, prisee quarante francs – 40,00 fr.

N° 29. Une broche en or gravé avec trois agates au dessous se trouve écrit « *Petit désert 1841* » prisee quarante francs – 40,00 fr.

N° 30. Une broche formée d'un grand péridot entouré d'un cercle d'or orné de dix rubis, prisee deux cents francs – 200,00 fr.

N° 31. Une broche en or ayant une agate au milieu, entouré de diverses pierreries au dessous se trouve gravé « *14 7bre 1839* » prisee quarante cinq francs – 45,00 fr.

N° 32. Une broche formée d'une pierre de jaspe, entourée d'un cercle en or, sur un des côtés est gravé « *Gais Septembre 1846* », prisee trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 33. Une broche en or, avec une agate orientale paysagée, prisee vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 34. Une broche en or, avec deux feuilles en émail vert & un ruban en émail bleu, prisee quarante francs – 40,00 fr.

N° 35. Une petite broche en émail bleu, en forme de pensée avec petites perles fines, prisee vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 36. Une broche forme de trois anneaux, ornées de turquoises, au dessous est gravé en relief « *Mèline Louise Augusta* », prisee cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 37. Un bracelet forme de chaîne, en or, ayant pour pendant un cœur pour enfermer des cheveux, dans l'intérieur est gravé « *donné par le Roi 1er Mai 1849* » prisé cent francs – 100,00 fr.

N° 38. Un médaillon formé d'une émeraude, entourée d'un cercle d'or émaillé de diverses couleurs, enrichi de six brillants avec pendant composé de quatre brillants le tout suspendu à une chaîne sautoir en or, prisé treize cent cinquante francs – 1.350,00 fr.

N° 39. Un bracelet en or avec trois agates, prisé quatre vingt francs – 80,00 fr.

N° 40. Un bracelet en or avec douze agates diverses, prisées quatre vingt cinq francs – 85,00 fr.

N° 41. Un porte bouquet en or & émail prisé quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 42. Une cassolette forme de grenouille, le dor en nacre, les yeux en chrysopase, prisee soixante francs – 60,00 fr.

N° 43. Une broche avec diverses pierres fines contenant des cheveux & au dessous est gravé: « *The 29th September 1835* » prisee soixante francs – 60,00 fr.

N° 44. Une broche forme anneau, émail bleu, argent doré & épingle en acier prisee quatre francs – 4,00 fr.

N° 45. Une broche, forme d'agate orientale, entourée d'un cercle d'or en bourlet, prisee quarante cinq francs – 45,00 fr.

N° 46. Une broche en or émaillé, ayant pour pendant un médaillon formé par un grenat cabochon, entouré d'un cercle d'or émaillé orné de vingt deux chrysalides, prisee deux cent trente francs – 230,00 fr.

N° 47. Un médaillon en forme de cœur, composé d'une agate orientale, entourée d'un cercle en or gravé, enrichi de pierres précieuses, surmonté d'une couronne royale, contenant des

cheveux & dans l'intérieur duquel médaillon se trouve gravé:
« Dec^{ber} 24th 1847. V.A.E. Alice Alfred Hélène », prisé cent dix francs – 110,00 fr.

N° 48. Une broche en bois pétrifié entouré d'une torsade d'or, prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 49. Un portrait du Roi, entouré de brillants, servant à volonté de broche ou de bracelet, avec tour de bras en velours noir, prisé trois cent cinquante francs – 350,00 fr.

N° 50. Un bracelet composé de onze agates jaunes, au dessous duquel se trouve gravé: « Claremont 8 Juillet 1841 », prisé cent francs – 100,00 fr.

N° 51. Une broche en or, forme de nœud, prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 52. Une petite montre en or, renfermée dans un agate, monture gothique, ayant une petite chaîne, gourmette et des moderne, prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 53. Un chapelet composé de diverses pierres fines, ayant au bas un camée en malachite, prisé trois cents francs – 300,00 fr.

N° 54. Un bracelet en chaînes, tressée en or, avec le portrait du Prince Royal défunt, prisé deux cents francs – 200,00 fr.

N° 55. Un bracelet en or gravé, chaîne maillon, avec le portrait en miniature de feu la Princesse Marie d'Orléans, prisé cents francs – 100,00 fr.

N° 56. Une broche avec pendant, formé de deux agates orientales, entouré de cables en or, prisée quarante francs – 40,00 fr.

N° 57. Un bracelet formé d'une tresse en or, avec portrait en camée dur, portant les mots « Carlotta Giorgi cas fil Augusta », prisé cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 58. Un bracelet tressé en cheveux avec cadenas en or orné d'un lapis prisé trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 59. Un flacon en cristal avec garniture en or surmonté d'une perle fine, prisé soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 60. Une broche en or, forme de nœud, avec pendant & ornement en émail bleu, prisée cinquante francs – 50,00 fr.

N° 61. Une broche, en forme de nœud, composée de turquoises & perles fines, avec pendant en forme de floches, prisées trois cents francs – 300,00 fr.

N° 62. Deux petits peignes en écaille, garnis en or, avec turquoises, prisé vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 63. Un peigne en écaille, garni en or, prisé quarante quatre francs – 44,00 fr.

Dans une petite boîte en carton qui était dans la dite caisse en bois d'acajou et dans laquelle boîte se trouvait une note écrite de la main de feu Sa Majesté la Reine, contenant ces mots:

« *Bijoux ayant appartenus à ma bien aimée Marie* »

N° 64 A. Un bracelet en or, représentant un lézard, enrichi de brillants & d'émeraudes, prisé cinq cent cinquante francs – 350,00 fr.

N° 64 B. Un bracelet en or tressé, forme de serpent, avec tête émaillée en vert & yeux en rubis, prisé quarante francs ci – 40,00 fr.

N° 64 C. Une broche en or, forme de rosaie a vu un grenat cabochon, prisée quarante cinq francs – 45,00 fr.

N°64 D. Une ferrennière en or, avec un grenat & deux émeraudes & petites chainettes en or, prisée quarante cinq francs – 45,00 fr.

N° 64 E. Un portrait en miniature de feu la Princesse Marie d'Orléans, décédée Duchesse Alexandre de Wurtemberg. Ce portrait n'a pas été prisé attendu qu'il n'a qu'une valeur d'affection.

N° 65. Un bracelet en or, ayant un coeur contenant du cheveux, prisé cinquante francs – 50,00 fr.

N° 66. Une broche en or, avec trois pendants formés de sept agates prisée vingt deux francs – 22,00 fr.

N° 67. Une montre en or, avec chaîne & d'également en or, prisée cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 68. Une bague avec cinq demis perles fines, prisée soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 69. Une bague en or avec une dent, à l'intérieur se trouve gravé: « *Charlotte 17 mars 1847* ». Prisée dix francs – 10,00 fr.

N° 70. Une bague en or émaillée de différentes couleurs avec dessus ouvrant, contenant des cheveux, prisée neuf francs – 9,00 fr.

N° 71. Une bague en or, gothique, émail noir usé, avec cheveux, prisée neuf francs – 9,00 fr.

N° 72. Une bague en or, avec cheveux, portant les mots: « *5 Mai 1831* », prisée neuf francs – 9,00 fr.

N° 73. Deux cœurs en or, dont l'un gravé, orné chacun d'une turquoise, prisés ensemble soixante francs – 60,00 fr.

N° 74. Une chaîne en or, avec médaillon en émail bleu, turquoise formant pendant, ayant pour milieu de diamants représentant une étoile & six autres étoiles aussi en diamant qui entourent ce milieu, à l'extrémité inférieure se trouve une perle fine en forme de poire, le tout prisé ensemble trois cents francs – 300,00 fr.

N° 75. Une épingle en or deux autres épingles aussi en or avec des agates & une broche en or avec milieu & cœur suspendu, le tout en pierre rouge, prisées ensemble quarante cinq francs – 45,00 fr.

N° 76. Six boutons en or avec grenats cabochons prisés ensemble soixante dix huit francs – 78,00 fr.

N° 77. Une parure en filigrane d'argent, prise dix francs – 10,00 fr.

N° 78. Cinq cachets dont le premier en or avec inscription des jours de la semaine, le second également en or, avec inscription, orné de six turquoises, le troisième forme d'une pierre agate avec inscription « Louise », le quatrième en améthyste avec manche en topaze et garniture en or, ornée de quatre pierres portant une gerbe avec inscription « L'Union fait la foue » & le cinquième forme d'une pierre portant les lettres: « L. M. J. », surmonté d'une couronne royale, avec manche en or & pierre inscrite prisés ensemble deux cent cinquante francs – 250,00 fr.

N° 79. Un petit cachet en améthystes portant pour inscription. « L.M.I. », ayant pour manche une petite figure de Jeanne d'Arc en or, prisé vingt francs – 20,00 fr.

N° 80. Deux cachets dont l'un en jaspe ayant pour devise une gerbe de lances entouré des mots : « *uno avulso non deficit alter* » avec manche en jaspe & agate orné d'autre & l'autre en agate ayant pour manche une petite figure en or représentant un montagnard écopais prise ensemble quarante francs – 40,00 fr.

N° 81. Deux bracelets en or, torsés, venant de la côte d'Afrique, prisés ensemble cinq cent cinquante & un francs – 551,00 fr.

N° 82. Un dé en or prisé neuf francs – 9,00 fr.

N° 83. Cinq broches dont trois représentant des vues, une en mosaïque & une en agate toute avec monture en or ou argent doré prisées ensembles cent francs – 100,00 fr.

N° 84. Une chaîne à laquelle sont attaché deux médaillons & un petit cœur portant des désinscriptions [sic], une bague avec des cheveux, une boucle d'oreille avec petites perles fines & rubis au milieu le tout en or prisé cinquante cinq francs – 55,00 fr.

N° 85. Un médaillon avec cheveux, un petit cœur aussi avec des cheveux & portant pour inscription « 13 Juillet 1842 »; une petite

croix portant pour inscription d'un côté: « *vera crux* » & de l'autre « *21 Mai 1829* »; le tout en or & réuni par un anneau également en or; prisée ensemble dix huit francs – 18,00 fr.

N° 86. Un collier formé de scarabées du Brésil, réunis par une chaîne d'or, prisé quarante francs – 40,00 fr.

N° 87. Une petite médaillon en or, une tresse [*sic*] de cheveux avec une petite croix aussi en or, une épingle avec serpent émail turquoise, un nœud en argent doré & émaillé avec petit rubis; le tout prisé ensemble quarante cinq francs – 45,00 fr.

N° 88. Un collier en corail prisé quinze francs – 15,00 fr.

N° 89. Un gland en semence de perles fines une calotte en diamant ayant au bal une émeraude & deux rubis, deux châtons, deux turquoises, deux perles non montées, un petit brillant non monté, une feuille, cinq brillants, deux cadenas en turquoise attaché par deux rubans, le tout prisé cent trente cinq francs – 135,00 fr.

N° 90. Un flacon avec garniture en or, portant sur le bouchon les mots: « *Victoria* » & deux lettres entrelacées, prisé cinq francs – 5,00 fr.

N° 91. Une boîte avec différentes pierres communes prisées ensemble dix francs – 10,00 fr.

N° 92. Sept boucles de ceintures et un porte crayon, le tout en argent doré prisé vingt trois francs – 23,00 fr.

N° 93. Fourches & disposition pour recevoir des épis en brillants, diverses épingles pour être vissées au châton en brillants & une boîte contenant des cliquets, le tout prisé cinquante francs – 50,00 fr.

N° 94. Sept brisures ou dormeuses en or, une petite main en or, deux cadenas en or attachés avec cordonnets, deux cure-dents en vermeil, le tout prisé quinze francs – 15,00 fr.

N° 95. Vieux œuvres de diamants (montures) en or & argent, prisee soixante deux francs – 62,00 fr.

N° 96. Vieux débris d'or, prisé soixante dix francs – 70,00 fr.

Une parure de perles fines consistant en:

1. N° 97. Un collier composé de cent perles avec fermoir formé d'un gros brillant entouré de petits brillants prisé cent trente & un mille francs – 131.000,00 fr.
2. N° 98. Une paire de boucles d'oreille composée chacune de deux perles fines avec entre deux en brillants prisee vingt et un mille francs – 21.000,00 fr.
3. N° 99. Une grande sévigné en diamants ayant une perle pour milieu & cinq autre perles en forme de poires en pendants, prisee vingt quatre mille francs – 24.000,00 fr.
4. N° 100. Quatre boutons pouvant servir également de broches, composé chacun d'une perle entourée de brillants, prisee ensemble dix mille francs – 10.000,00 fr.
5. N° 101. Deux bracelets sans cadenas, composés ensemble de deux cent quatre vingt deux perles avec ornement en brillants avec extrêmités de chaque bracelet, le tout prisé dix neuf cent francs – 1.900,00 fr.

N° 102. Deux épingles à cheveux formée chacune de trois perles fines avec deux feuilles en brillants réunis, prisés ensemble quatre cents francs – 400,00 fr.

N° 103. Une broche, en forme de nœud, formée de roses réunies, montée dans de l'or, avec une perle fine en forme de poire pour pendant, prisee cinq cents francs – 500,00 fr.

N° 104. Une épingle formée d'une perle fine, avec une feuille en émail vert, prisee deux cent vingt cinq francs – 225,00 fr.

N° 105. Une broche formée d'un médaillon contenant des cheveux, entourée de demi perles fines & rubis, prisee quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 106. Deux bracelets en cheveux, avec fermoirs en or, ornés l'un du portrait en miniature de feu Sa Majesté le Roi Louis

Philippe et l'autre de la Majesté la Reine Marie-Amélie, ces portraits entourés d'un rang de perles fines, le tout prisé ensemble dix neuf cent quatre vingts francs – 1.980,00 fr.

N° 107. Trente quatre brillants formant des châtons détaché prisé savoir:

Un brillant cinq cents francs – 500,00 fr.

Un autre brillant deux cent cinquante francs – 250,00 fr.

Et les trente deux autres brillants a peu près de même dimension, ensemble trois mille quatre cent quarante deux francs – 3.442,00 fr.

Total de la prisée des trente quatre brillants repris sous le N° 107 quatre mille cent quatre vingt douze francs ci – 4.192,00 fr.

N° 108. Dix brillants, formant dix châtons détachés avec cliquets & épingles en or, prisés ensemble neuf cent cinquante francs – 950,00 fr.

N° 109. Un brillant monté pour l'ornementation d'une ferronnière, prisé onze cent cinquante francs – 1.150,00 fr.

N° 110. Un bandeau, dessin gothique, formés de petits brillants réunis, prisé deux mille huit cents francs – 2.800,00 fr.

N° 111. Onze épis pour coiffure, formée de petits brillants réunis, prisés ensembles huit mille deux cent cinquante francs – 8.250,00 fr.

N° 112. Un médaillon en or émaillé en bleu, avec une étoile en diamant inscruté, attaché à une chaîne d'or, ce médaillon contient des cheveux & il se trouve gravé dans l'intérieur « *Victoire et ses enfants 1850* », prisé soixante francs – 60,00 fr.

N° 113. Un médaillon formé du portrait de Sa Majesté Le Roi Léopold, entouré de dix huit brillants avec un anneau orné de cinq brillants plus petits, prisé dix huit mille francs – 18.000,00 fr.

N° 114. Un collier composé de trente cinq brillants dont deux de ces brillants sont détachés, prisé quarante cinq mille francs – 45.000,00 fr.

N° 115. Deux boucles d'oreilles, forme girandole, ayant chacune un gros brillant pour dormeuse & trois gros brillants pour pendants, le surplus est formé de plus petits brillants réunis, le tout prisé vingt & un mille francs – 21.000,00 fr.

N° 116. Un collier composé de trente quatre châtons formés de trente quatre gros brillants de dimensions non pareilles, au gros châton du milieu est suspendu un ornement formé de petits brillants réunis, ayant pour milieu un gros brillant & trois autres brillants en forme de poires pour pendants, seize autres brillants également en forme de poires, entourés de plus petits brillants, sont attaché aux chatons du colliers de deux en deux, le tout prisé cent soixante trois mille trois cents francs – 163.300,00 fr.

N° 117. Trois broches montées en boutons, dont deux sont composées chacune d'un gros brillant au milieu, entouré de huit brillants de moindre dimension; la troisième broche est également formée d'un gros brillant au milieu entouré de sept brillants de moindre dimension; ces trois broches sont prisées ensembles dix neuf mille quatre cents francs – 19.400,00 fr.

N° 118. Une épingle formée d'un grand gros brillant prisée huit mille francs – 8.000,00 fr.

N° 119. Deux épingles à cheveux pour coiffure, formant une branche avec trois feuilles, composée de brillants réunis, ayant chacune pour pendants deux brillants en forme de poires, attachés par deux petits brillants réunis prisées ensemble deux mille quatre cents francs – 2.400,00 fr.

N° 120. Un médaillon en émail bleu, contenant des cheveux, portant en devise les mots: « *Forget Menot* » inscrutés en roses de Hollande, à l'intérieur de trouve gravé un A, surmonté d'une couronne royale & les mots « *april 3° 1841* », prisé cent soixante francs – 160,00 fr.

N° 121. Un cœur en émail bleu, enrichi des brillants, surmonté d'un serpent en or, ce médaillon contient des cheveux, prisé cinq cents francs – 500,00 fr.

N° 122. Un collier, composé de quatorze émeraudes, liées par des attaches en brillants réunis à quatorze chaînons aussi formés de brillants réunis; plus deux émeraudes en châtons avec attaches ornées chacune de trois petits brillants réunis, le tout prisé cinq mille six cent soixante douze francs – 5.672,00 fr.

N° 123. Deux boucles d'oreilles, en forme de girandoles, ayant chacune pour dormeuse une émeraude entourée de brillants & pour pendant une émeraude plus petite entourée d'un dessin en brillants réunis aux quel sont attachées trois émeraudes en forme de poire taillées sans facettes, prisées ensemble trois mille trois cents francs – 3.300,00 fr.

N° 124. Une broche, formée d'une grande émeraude, un peu givreuse, entourée d'ornements en brillants avec huit brillants montés en châtons, à huit des extrémités de l'entourage prisée sept mille deux cents francs – 7.200,00 fr.

N° 125. Deux broches, formée chacune de sept émeraudes avec ornements en brillants, estimées ensemble trois mille deux cent francs – 3.200,00 fr.

N° 126. Deux broches, en forme de nœuds, composée chacune de vingt cinq émeraudes liées par des brillants, prisées ensemble trois mille francs – 3.000,00 fr.

N° 127. Une broche en forme de nœud, de plus petite dimension composée de quatorze émeraudes liées par des brillants, prisée quatre cents francs – 4.000,00 fr.

N° 128. Un bandeau ferrenière, forme d'un ruban torsé en petits brillants réunis, ayant pour milieu une émeraude entourée de brillants à laquelle sont suspendus deux brillants en forme de poires & une émeraude aussi en formule poire surmontée de deux petites feuilles en brillants, le tout prisé deux mille quatre cent soixante francs – 2.460,00 fr.

N° 129. Deux épingles de coiffure, représentant deux petites branches, composée chacune de deux émeraudes, trois feuilles en brillants & un petit brillant en châtons, prisées ensemble sept cent cinquante francs – 750,00 fr.

N° 130. Deux épingles, forme ancienne, composée chacune d'une émeraude rouée forme de poire, surmontée de roses faisant bouquet monté dans l'or; prisées ensemble quatre cent vingt francs – 420,00 fr.

N° 131. Un bracelet de deux rangs formés d'émeraudes & de brillants, en châtons carrés placés alternativement; le milieu représente un nœud formé d'un rang d'émeraudes & d'un rang de brillants, les émeraudes sont au nombre de cinquante huit, le tout prisé huit cent vingt cinq francs – 825,00 fr.

N° 132. Un bracelet composé de sept plaques pavées de demi perles fines & de très petites émeraudes avec sept entre-deux formés chacun de trois émeraudes le tout prisé trois cents francs – 300,00 fr.

N° 133. Une émeraude entourée de huit brillants pouvant servir de pièce de réunion pour la parure d'émeraudes inventoriée ci-dessus prisée cent vingt francs – 120,00 fr.

N° 134. Une ferrière, composée d'une chaînette en or, ayant pour milieu une émeraude avec une perle fine, en forme de poire en pendant, prisée quatre cent vingt francs – 420,00 fr.

N° 135. Un bracelet ayant pour milieu un rubis, entourés d'ornements en brillants formant losange auquel sont joints deux autres ornements enrichis aussi chacun d'un rubis, à ces ornements [sic] sont attachés de chaque côté un rang de rubis & deux rangs de brillants, formant le tour de bras, les rubis dont se compose ce bracelet sont au nombre de trois gros & vingt six plus petits, prisé trois mille huit cents francs – 3.800,00 fr.

N° 136. Un collier composé de seize grenats cabochons, dont huit gros & huit plus petits tous entouré de brillants, formant

pour les gros grenats un dessin ovale & pour les petits un dessin carré, prisé six mille cent soixante francs – 6.760,00 fr.

N° 137. Trois broches ornemens [sic] de corsages, composée chacune de deux gros grenats cabochons, entourée de brillants, prisée ensemble trois mille six cent cinquante francs – 3.650,00 fr.

N° 138. Deux boucles d'oreilles, formée chacune de deux grenats cabochons, l'un placé comme dormeuse, de forme oblongue, entouré de brillants & l'autre placé en pendant, en forme de poire, également enrichi de brillants prisées ensemble quatorze cents francs – 1.400,00 fr.

N° 139. Un bracelet composé de dix grenats cabochons, celui du milieu, d'une dimension plus forte que les autres, est entouré de brillants, les neuf autres grenats plus petits sont liés l'un à l'autre au moyen d'entre-deux formées de deux brillants prisé douze cent vingt francs – 1.220,00 fr.

N° 140. Un bandeau ferrenière, composé de quatorze grenats cabochons, celui du milieu d'une dimension plus forte que les autres est entouré de brillants, les treize autres grenats plus petits sont liés l'un à l'autre au moyen d'entre-deux formés de deux brillants: plus trois grenats détachés, avec entre deux en brillants, de mêmes forme & dimension que ceux du bandeau, le tout prisés ensemble quatorze cents francs – 1.400 fr.

N° 141. Deux grenats cabochons entourés de brillants, formant cadenas prisés ensemble treize cent vingt francs – 1.320,00 fr.

N° 142. Un grenat entouré de brillants, disposé pour entre deux & pour épingle de cheveux, prisé deux cent soixante quinze francs – 275,00 fr.

N° 143. Deux bracelets ayant chacun pour milieu un grenat de forme oblongue, entouré de brillants, attaché par des ornements aussi en brillants à deux rangs de grenats ronds troués au nombre de quarante dans chaque bracelet, un grenat de

dimension plus forte monté en chatons forme le cadenas, prisés ensemble dix neuf cent cinquante francs – 1.950,00 fr.

Une parure de turquoises et diamants consistant en:

1. N° 144. Un collier, formé de dix turquoises de forme oblongue, entourées de brillants, liées ensemble par des entre deux formes de deux feuilles de vigne en brillants, surmonté d'une turquoise & orné de quatre autres petites turquoises, à chacun de ces entre-deux, aux nombre de dix, est suspendu une turquoise en forme de poire aussi entourée de brillants, la turquoise qui forme le milieu est d'une dimension plus forte que les autres; une turquoise également en forme de poire entourée de brillants est attachée à la dite pierre du milieu au moyen d'un ornement composé de feuilles de vigne en brillants semblable aux entre deux susdésignés; le dit collier prisé treize mille dix francs – 13.010,00 fr.
2. N° 145. Un diadème composé de six grandes turquoises, entourées de brillants, liées ensemble par des branches ornées de feuilles de vigne en brillants & de turquoises disposées en trèfles prisé cinq mille deux cent soixante quinze francs – 5.275,00 fr.
3. N° 146. Un bandeau ferrenière ayant pour milieu une turquoise entourée d'ornements en brillants. La chaîne est composée de seize feuilles de vignes en brillants et de seize trèfles en turquoises; prisé deux mille cinq cent cinquante francs – 2.550,00 fr.
4. N° 147. Une sévigné composée d'une grande turquoise au centre, entourée de feuilles de vigne en brillants, ornée de huit petites turquoises. Trois grandes turquoises en poires entourées de brillants forment pendants; prisés trois mille neuf cent francs – 3.950,00 fr.
5. N° 148. Trois broches pour corsage, composée chacune d'une turquoise au milieu, ayant un double entourage en brillants avec deux feuilles de vigne aussi en brillants de chaque côté & quatre petites turquoises formant pointes aux extrémités. Ces trois broches dont l'une est d'une dimension un peu plus grande que les deux autres, sont estimées ensemble quatre mille neuf cent soixante francs – 4.960,00 fr.

6. N° 149. Une paire de boucles d'oreilles en forme de girandoles, ayant chacune à l'anneau une turquoise entourée de brillants à cet anneau est attaché un ornement composé de deux petites turquoises & trois feuilles de vigne en brillant auxquelles sont suspendues trois turquoises en forme de poire entourée de brillants, prisées ensemble trois mille six cents francs – 3.600,00 fr.
7. N° 150. Deux épingles de coiffure, formée chacune d'une turquoise entourée de brillants, prisées ensemble cinq cent soixante dix francs – 570,00 fr.
8. N° 151. Une petite turquoise entourée de petits diamants réunis, représentant une petite fleur & formant cadenas, prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 152. Une paire de bracelets formée de quatre rangs de turquoises, avec deux portraits du Roi, peints sur émail entourée de turquoises, l'un de ces portraits représente le Roi dans son enfance, l'autre en costume de chevalier, prisée ensemble mille quarante francs – 1.040,00 fr.

N° 153. Un bracelet formé de deux chaînes d'or entrelaçant cinq turquoises placées de distance en distance; à cette chaîne sont attachés cinq cœurs composée d'un côté d'un paré de petites turquoises & de l'autre d'un terre permettant de voir les cheveux qu'ils renferment, au dessous de la turquoise formant cadenas se trouve gravé « 9 août 1845 »: prisé quatre cent soixante dix francs – 470,00 fr.

N° 154. Un bracelet en or, avec quatorze turquoises enchapées, placées à petite distance l'une de l'autre, à ce bracelet est attaché un petit cœur en or, avec une turquoise aussi enchâssée; prisé quatre vingt treize francs – 93,00 fr.

N° 155. Un bandeau ferrenière composé de neuf plaques en or, ornées de turquoises attachées par une double chaîne en or, prisé cent soixante dix francs – 170,00 fr.

N° 156. Un bracelet formé de seize chaînons en or en forme de losange, ayant chacun trois turquoises en chassé, prisé soixante quinze francs – 75,00 fr.

N° 157. Un bracelet en or formé de chaînons ayant chacun trois turquoises enchapées prisé cent cinq francs – 105,00 fr.

N° 158. Un bracelet en or, avec un portrait d'enfant entouré d'un ornement en or gravé avec huit turquoises enchassées, au revers du médaillon, formant portrait se trouve écrit « *au trois Avril chéri votre Julia 1864* » prisé trois cent vingt francs – 320,00 fr.

N° 159. Une broche, en forme de nœud, en perles & turquoises, avec une perle fine plus grosse au milieu prisée deux cent soixante quatre francs – 264,00 fr.

N° 160. Une broche, en forme de nœud, en turquoises réunies, avec une turquoise plus grande au milieu prisée soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 161. Une broche en forme de nœud plus petite que la précédente, en turquoises réunies prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 162. Un cœur contenant des cheveux entièrement pavé de turquoises, prisée quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 163. Une broche formée d'un oiseau, tenant en son bec un ruban auquel sont suspendus deux cœurs, le tout composé de pavées de turquoises & diamants, les cœurs renferment des cheveux, prisée cent quarante francs – 140,00 fr.

N° 164. Deux boucles d'oreilles composées de pavé de turquoises, prisées ensembles cinquante francs – 50,00 fr.

N° 165. Un boucle de ceinture en argent doré, ornée d'un pavé de turquoises, prisé soixante francs – 60,00 fr.

N° 166. Un bandeau ferronnière en turquoises dessin gru, prisé quatre vingt francs – 80,00 fr.

N° 167. Un bracelet avec nœud & tour de bras le tout pavé de turquoises, prisé soixante cinq francs – 65,00 fr.

N° 168. Une broche, en émail bleu, Marie-Louise, ornée de perles & de diamants, prisée cent vingt cinq francs – 125,00 fr.

N° 169. Une broche formée d'un ruban en émail bleu Marie-Louise, avec brillants enchassés entrelaçant un anneau en brillants monté sur or. Un des brillants du ruban d'émail manques, prisée trois cent quatre vingt cinq francs – 385,00 fr.

N° 170. Deux épingles en argent doré, pour cheveux, avec deux boucles en émail bleu de Roi, entourée chacune d'une rayure de demi perles fines, prisées ensemble quatre vingt francs – 80,00 fr.

N° 171. Une petite broche en or, avec portrait du Roi, portant pour inscription au revers « 15 august 1842 » prisée vingt francs – 20,00 fr.

N° 172. Un bracelet en or, composé de dix plaques en forme de nœuds, ayant chacune une demi perle fine au milieu prisé cent francs – 100,00 fr.

N° 173. Un bracelet composé d'une double chaîne d'or entourant au milieu un rubis, avec deux perles fines, prisé cent soixante francs – 160,00 fr.

N° 174. Un bracelet en or, avec le portrait de la Reine d'Angleterre, forment un médaillon entouré de deux serpents en or dont les têtes sont en petits brillants réunis & les yeux en rubis, prisé sept cent soixante francs - 760,00 fr.

N° 175. Deux bracelets en or gravés avec deux médaillons représentant d'un le portrait de la duchesse de Nemours & l'autre celui de la Duchesse Auguste de Saxe-Cobourg, née Princesse Clémentine d'Orléans prisée ensemble cent quatre vingt quinze francs – 195,00 fr.

N° 176. Un bracelet composé d'une chaîne d'or, à la quelle sont suspendus sept cœurs également en or, orné chacun d'une pierre fine, le cadenas est enrichi d'une émeraude & il se trouve

gravé au revers de ce cadenas « *april 3 1844* », prisé deux cent vingt deux francs – 222,00 fr.

N° 177. Deux rosettes disposées pour épingles de cheveux composées de diverses pierres sans valeur, prisées ensemble huit francs – 8,00 fr.

N° 178. Un bracelet en or, composé de plaques en émail bleu, ayant chacune une lettre formant le mots souvenirs une des plaques portant la lettre E contient des cheveux prisé quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 179. Un bracelet en or orné de cinq plaques formées de cinq lapis lazuli prisé cent quinze francs – 115,00 fr.

N° 180. Un bracelet en or, avec un médaillon contenant le portrait de Son Altesse Royale feu Madame La Princesse Adelaïde d'Orléans, le revers du médaillon contient des cheveux, prisé cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 181. Un bracelet chaînette ayant pour milieu une croix formée de six grenats roses prisé cent soixante francs – 160,00 fr.

N° 182. Deux bracelets en or ayant pour tour de bras des chaînettes gravées & pour milieu chacun un écusson orné de deux pierres fines l'un de jaspe & saphir & l'autre de chrysalide & hyacinthe prisées ensemble cents francs – 100,00 fr.

N° 183. Un bracelet en or avec un médaillon contenant le portrait sur émail du Prince Philippe de Wurtemberg, prisé cent francs – 100,00 fr.

N° 184. Un bracelet genre indien, composé de onze plaques enrichies de diverses pierreries ayant pour cadenas une turquoise, prisé cinq cent quatre vingts francs – 380,00 fr.

N° 185. Un bracelet en or, avec chaîne ayant des petits anneaux en émail bleu, turquoise & pour pendant un médaillon forme olive & émaillé en bleu turquoise, contenant des cheveux prisé cinquante cinq francs – 55,00 fr.

N° 186. Un bracelet en or, avec médaillon contenant portrait, au revers du médaillon se trouve gravé « VR Dec. 24 1844 » prisé cent trente francs – 130,00 fr.

N° 187. Un bracelet en or, dont le milieu peut à volonté servir de ferrière; ce milieu est enrichi de trois émeraudes, deux demi perles fines & quatre brillants; plus deux chaînettes séparées en or, servant pour la ferrière, le tout prisé ensemble deux cent cinquante francs – 230,00 fr.

N° 188. Quatre bracelets, formant des simple anneaux en or, un de ces bracelets a un cœur en brillant formant médaillon & contenant des cheveux; dans l'intérieur de ce bracelet est gravé: « Fontainebleau le 3 juin 1837 »; prisé ensemble quatre cent cinquante francs – 450,00 fr.

N° 189. Un petit bracelet en or, ayant pour milieu un lion aussi en or se reposant & tenant dans des pattes un petit cœur en malachite, sur le revers de ce milieu se trouve gravé « 3rd April 1839 » prisé trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 190. Un petit bracelet en or, ayant pour tour de bras, une chaîne également en or, le milieu est formé d'une plaque en or ayant une demi perle fine & six rubis & aux deux côtés de ce milieu se trouvent deux émeraudes tenues dans des têtes de lion en or, prisé quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 191. Un bracelet en or ayant pour tour de bras une chaîne également en or & pour milieu une plaque avec pendant; ce milieu est enrichi sur le dessus d'une perle fine, au centre de trois rubis & quatre brillants & le pendant est aussi enrichi d'une perle fine & d'un rubis, ce bracelet est prisé deux cents francs – 200,00 fr.

N° 192. Un bracelet en or gravé, formé de maillons de même dimension, ayant une émeraude aux milieu, prisé trois cents francs - 300,00 fr.

N° 193. Une broche en or, ayant une émeraude pâle au milieu & vingt quatre demi perles fines disposées en forme de fleurs & trèfles; prisées deux cents francs – 200,00 fr.

N° 194. Un bracelet en or forme de feuilles de lierre en émail vert & garni de trente six perles fines, prisé cent vingt sept francs – 127,00 fr.

N° 195. Une chaîne en or, pour lorgnon avec porte mousqueton prisée soixante cinq francs – 65,00 fr.

N° 196. Un bracelet avec chaîne ronde en or & un cœur en or, enrichi de trois rubis prisé cinquante neuf francs – 59,00 fr.

N° 197. Un bracelet en or, fermé d'un ruban, en émail bleu, ayant une rayure en diamant & demi perles au milieu; ce ruban forme nœud au milieu, prisé cent quatre vingts francs – 180,00 fr.

N° 198. Une plaque de bracelet en or gravé, attachée à un ruban de velours noir; cette plaque est ornée de huit pierres précieuses dont les initiales forment le nom de « Victoria » cette plaque contient à l'intérieur l'œil de la Reine d'Angleterre & au revers se trouve gravé « VR 25th aug 1841 », les tout prisé soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 199. Un petit bracelet avec chaînette en or, ayant pour milieu un chien également en or, à ce bracelet sont suspendus deux médaillons en émail; celui de forme ovale contient des cheveux & la gravure « M. A. » à l'intérieur; celui de forme de cœur contient la gravure des lettres « L.P. » aussi à l'intérieur; ces deux médaillons sont enrichis de diamants formant de petits bouquets, le tout prisé soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 200. Deux médaillons en or, avec émail bleu, dont l'un à l'intérieur contient des cheveux & il s'y trouve gravé « Auguste Gotha 2 septembre 1845 » prisés ensemble trente francs – 30,00 fr.

N° 201. Un petit bracelet ayant une double chaîne en or & dont le milieu forme deux mains en or auxquelles est suspendu un

petit cœur en émail bleu, ayant une petite fleur en diamant au centre & contenant des cheveux à l'intérieur. Ce bracelet est prisé quarante francs – 40,00 fr.

N° 202. Un grand bracelet, formé d'un double rang de pierres étant dix huit agates; au milieu de ce bracelet se trouvent neuf diverses pierres fines dont les initiales de leurs noms forment celui de « *Claremont* » prisés trois cents francs – 300,00 fr.

N° 203. Un bracelet en or & émail bleu, ayant au milieu une perle fine. Une bague semblable au dit bracelet avec une demi perle fine; ces deux objets sont attachés l'un à l'autre par une petite chaîne en or. Dans l'intérieur du bracelet est gravé « *à ma bien aimée sœur Louise* » & dans l'intérieur de la bague est gravé « *Sa Julia 1839* » prisé quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 204. Un bracelet en corail rose, avec pendant & un cœur sculpté, garni de mauvais or, prisé cinquante francs – 50,00 fr.

N° 205. Une ferrière avec chaîne en or composée de brillants, perles fines & ornemens en émail bleu, prisee cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 206. Un chaine sautoir en or, anneaux creux à l'intérieur, prisee cent trente cinq francs – 135,00 fr.

N° 207. Un bracelet en or, émail bleu, composé d'une chaîne gravée, ayant un cœur pour cadenas, ce cœur contient des cheveux; prisé quatre vingts francs – 80,00 fr.

N° 208. Deux très grands bracelets en or, forme algérienne, composée de chaîne avec paillettes & fermoirs unis prisees ensemble huit cente francs – 800,00 fr.

N° 209. Un petit ornement en or, ayant un grenat au milieu, cet ornement attaché à un petit cordonnet en soie, prisé sept francs – 7,00 fr.

N° 210. Une petite ferrière avec double chaînes en or, formant un nœud au milieu, en émail bleu, au centre de ce nœud

se trouve un brillant & au pendant il y a une opale; le tout prisé cent dix francs – 110,00 fr.

N° 211. Un collier en or, forme algérienne attaché sur un bande velours; au centre de ce collier se trouve une plaque avec un grenat, prisé cent soixante francs 160,00 fr.

N° 212. Une broche filigrane, genre ancien avec pendants en grenat, émail blanc avec tache noire, or & argent dorée prisée douze francs – 12,00 fr.

N° 213. Une broche filigrane, genre ancien avec cinq grenats dont trois pour pendant & un petit diamant au milieu, avec deux petits oiseaux en émail blanc de chaque côtés, prisées seize francs – 16,00 fr.

N° 214. Une épingle en or, avec couronne enrichie de pierreries & surmontée de trois plumets en brillants, prisées trois cents francs – 300,00 fr.

N° 215. Une épingle en or, forme griffe, ornée d'une émeraude, prisée cinquante francs – 50,00 fr.

N° 216. Une épingle en or, forme d'en serpent en émail vert, ayant pour pendant deux grenats noirs, prisée vingt francs – 20,00 fr.

N° 217. Une épingle en or, garnie d'une turquoise prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 218. Une petite broche, formée de deux feuilles en or & ornée de turquoises & perles fines prisée trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 219. Un bracelet composé d'un tour de bras en cheveux et d'un fermoir en or enrichis de diverses pierres fines dont les initiales forment le nom de « *Victoria* », au revers du fermoir se trouve gravé : « *To my dearest aunt Louise from her most affectionate and attached Nièce Victoria Janv 1st 1836* » prisé quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 220. Un bracelet, avec tour de bras tressé en cheveux, & fermoir en or renfermant le portrait en miniature de la Princesse Marie enfant, prisé quarante francs – 40,00 fr.

N° 221. Deux bracelets, avec tour de bras tressé en cheveux & fermoirs en or, renfermant l'un le portrait en miniature de feu le Roi Louis Philippe & l'autre celui de la Reine Marie-Amélie & sur le revers de ce dernier fermoir est gravé « *L. 21 mei 1825* » prisés ensemble quatre vingts francs – 80,00 fr.

N° 222. Une broche & deux boucles d'oreilles en or, représentant chacune au centre la tête de Méduse & ayant pour pendants diverses laves forme de poires prisées ensemble soixante dix francs – 70,00 fr.

N° 223. Un bracelet en or, représentant une branche de roseau en émail vert & diamants prisé trois cent quatre vingt dix francs – 390,00 fr.

N° 224. Un bracelet en forme d'anneau, en émail bleu, avec une perle au centre, entourée de diamants, prisé six cent francs – 600,00 fr.

N° 225. Un bracelet, forme de serpent en émail bleu avec une perle, prisé trois cent cinquante francs – 350,00 fr.

N° 226. Un bracelet en émail & or, représentant un serpent tigré à deux têtes, l'une en rubis & l'autre en émeraudes, prisé cinq cent vingt cinq francs – 525,00 fr.

N° 227. Un bracelet en or, avec un fermoir orné d'émeraudes & de diamants, contenant des cheveux de la Reine Victoria & de la Duchesse de Kent & sur le revers de ce fermoir se trouve gravé « *To dearest Louisa from her Victoria 1. January 1838* » prisé quinze cents francs – 1.500,00 fr.

N° 228. Un bracelet, forme serpent en or & pierres diverses contenant des cheveux de la Reine Victoria, prisé quatre cent trente cinq francs – 435,00 fr.

N° 229. Un bracelet d'un travail délicat, en or & émail bleu claire, dessin moresque, a vu opales faisant écusson au centre, prisé trois cent soixante francs – 360,00 fr.

N° 230. Un bracelet en or, ayant au centre trois perles fines entourées de brillants & d'un filet en émail bleu, prisé quatre cent soixante dix sept francs – 477,00 fr.

N° 231. Un bracelet en or; avec émail bleu & blanc, garni de six turquoises & à l'intérieur se trouve gravé « au 16 x^{tr}e 43 Julia »; prisé cent trente francs – 130,00 fr.

N° 232. Un bracelet en or, avec dessins en émail bleu & blanc, prisé soixante quinze francs – 75,00 fr.

N° 233. Un bracelet en or ayant au milieu le portrait en miniature de la Princesse Royale d'Angleterre & à l'intérieur de ce bracelet se trouve gravé « Victoria A. M. L. April 3 1845 », prisé cent quarante francs – 140,00 fr.

N° 234. Un bracelet en or, ayant au milieu le portrait en miniature du Comte de Paris, prisé quater vingt francs – 80,00 fr.

N° 235. Un bracelet en or, ayant au milieu le portrait en miniature de la Duchesse de Saxe-Cobourg, prisé deux cent francs – 200,00 fr.

N° 236. Deux bracelets en or, ayant pour milieu deux agates entourées de turquoises, prisés ensemble cent dix francs – 110,00 fr.

N° 237. Un bracelet en or, ayant au milieu une agate jaune, prisé soixante francs – 60,00 fr.

N° 238. Un bracelet, dit chapelet, formé d'agates & de cornalines, prisé vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 239. Une broche en or, forme de rosace gothique, avec émail vert & rouge, ayant au milieu un brillant & aux extrémités deux perles fines; prisée quatre vingt dix francs – 90,00 fr.

N° 240. Une petite broche en or, forme de fer de cheval, en émail bleu & diamant; prisée vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 241. Deux ornements de corsage, formé chacun de deux gros grenats cabochons, entourée de brillants auxquelles sont attachés des grenats formant glands avec calottes en diamants, ces deux gros grenats sont reliés par trois rangs de petits grenats troués; prisés ensemble deux mille cent quatre vingt francs – 2.180,00 fr.

N° 242. Deux épingles de coiffure, formée chacune d'un grenat, entouré de brillants avec gland en petits grenats surmonté d'une calotte en diamants, prisées ensemble trois cent quatre vingt dix francs – 390,00 fr.

N° 243. Une bague en or, ornée de rubis, turquoise & émeraudes, placées alternativement à égale distance; à l'intérieur se trouvent des cheveux & l'inscription « V.V. 3rd april 1836 » prisée trente deux francs – 32,00 fr.

N° 244. Une bague en or, ornée de deux saphirs avec une rainure autour de cette bague, prisée vingt deux francs – 22,00 fr.

N° 245. Une bague en or, avec une émeraude & un rubis, ayant deux rainures autour de l'anneau & renfermant des cheveux à l'intérieur ainsi que l'inscription « votre trésor, 24 Juillet 1833, 16 mai 1834 » prisée trente francs – 30,00 fr.

N° 246. Une bague en or, forme chevalière, ornée d'une turquoise, avec coffres pour contenir des cheveux, prisée quarante francs – 40,00 fr.

N° 247. Une bague en or à filets, forme chevalière avec verre au dessus, laissant apercevoir les cheveux que cette bague contient prisée vingt francs – 20,00 fr.

N° 248. Deux bagues en or émaillé en bleu avec dessin à feuille de vigne, forme chevalière, ayant chacune sur le dessus un verre laissant apercevoir les cheveux que ces bagues contiennent; prises ensemble trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 249. Un bracelet en or, simple anneau prisé vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 250. Une bague en émail bleu, forme serpent, enlaçant une petite croix d'or parsemée de diamants prisee trente quatre francs – 34,00 fr.

N° 251. Une bague en or, formant une branche ornée de petits rubis & de petites demi perles; prisee vingt francs – 20,00 fr.

N° 252. Une bague en or, ayant le dessus émaillé en blanc & orné d'une turquoise entre deux brillants, à l'intérieur se trouve gravé « à sa bien aimée sœur Louise. Julia » prisee cent vingt francs 120,00 fr.

N° 253. Une petite bague en or avec l'effigie de la Reine d'Angleterre prisee six francs – 6,00 fr.

N° 254. Une bague en or avec filets en émail bleu, orné d'un brillant prisee huit cents francs – 800,00 fr.

N° 255. Une bague en or gravé avec un serpent aussi en or sur le dessus; prisee vingt francs – 20,00 fr.

N° 256. Une bague en or, avec filets tordus en émail bleu, ayants un brillant au milieu; prisee soixante quinze francs – 75,00 fr.

N° 257. Une bague en or avec deux petites effigies également en or, représentant l'une la Reine d'Angleterre & l'autre le Prince Albert; prisee dix francs – 10,00 fr.

N° 258. Une bague en émail bleu forme jarretière, prisee six francs – 6,00 fr.

N° 259. Une bague en or gravé, ornée d'une demi perle fine entre deux petits brillants contenant des cheveux; prisée soixante treize francs – 73,00 fr.

N° 260. Une petite bague, en émail bleu, a vu l'effigie en or de la Reine d'Angleterre à l'intérieur se trouve gravé « 3 *april* 1840. V. » prisée six francs – 6,00 fr.

N° 261. Une bague en or gravé avec une dent enchâssée, à l'intérieur se trouve gravé « *Léopold* 13 août 1842 » prisée douze francs – 12,00 fr.

N° 262. Une petite bague en or, forme de serpent, avec une turquoise sur la tête du serpent, prisée douze francs – 12,00 fr.

N° 263. Un médaillon en or émaillé de bleu, formant une feuille de lierre contenant à l'intérieur des cheveux & les mots « *Victoria* 1842 » prisé trent cinq francs – 35,00 fr.

N° 264. Un cœur en or, avec une fleur sur fond en émail rouge d'un côté & des cheveux de l'autre côté prisé cinq francs – 5,00 fr.

N° 265. Un médaillon, en forme de cœur avec des cheveux sous verre, prisé six francs – 6,00 fr.

N° 266. Un anneau en or, prisé vingt francs – 20,00 fr.

N° 267.

- A. Un médaillon en or gravé, orné d'un côté, d'une bande de pierreries & contenant à l'intérieur l'œil du Prince Léopold peint en miniature, à l'intérieur de la partie supérieure du médaillon se trouve gravé « 3 *Juillet* 1841 »
- B. Un médaillon semblable aussi orné d'un côté d'une bande de pierreries & contenant à l'intérieur l'œil du prince Philippe peint en miniature, à l'intérieur se trouve gravé « *Janvier* 1842 »
- C. Un médaillon semblable aux deux premiers, également orné d'une bande de pierreries & contenant à l'intérieur l'œil de la Princesses Charlotte peint en miniature &

l'intérieur se trouve gravé « 1844 ». Ces trois médaillons sont prisés ensemble cent cinquante francs – 150,00 fr.

N° 268. Un médaillon en or gravé portant dans la gravure « *L. P. 1849* » contenant à l'intérieur des cheveux & l'œil peint en miniature de Sa Majesté Louis Philippe, prisé trente cinq francs – 35,00 fr.

N° 269. Un médaillon en or gravé, contenant à l'intérieur un veil peint en miniature, prisé vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 270. Un médaillon en or gravé, contenant à l'intérieur l'œil peint en miniature du Prince Alfred d'Angleterre & portant inscription « *Alfred E.A. Xmas 1848* » prisé vingt huit francs – 28,00 fr.

N° 271. Un médaillon en or gravé, forme de cœur, contenant un œil peint en miniature à l'intérieur & l'inscription « *Victoria A.M.L. April 1844* » prisé vingt cinq francs – 25,00 fr.

N° 272. Un bracelet formé de trois grandes plaques en mosaïque reliées par huit plus petites à l'aide d'attaches en or, prisé y compris une mosaïque détachée cent trente francs – 130,00 fr.

N° 273. Un petit bracelet en or gravé, ayant pour milieu un petit bouquet formé d'or & de pierreries et contenant des cheveux à l'intérieur, prisé trente francs – 30,00 fr.

N° 274. Un bracelet en or, orné de huit rubis en forme de branche prisé cent vingt francs – 120,00 fr.

N° 275. Un bracelet en or, en forme de couronne, enrichi d'aigue marine & rubis, prisé deux cent cinquante francs – 250,00 fr.

N° 276. Un bracelet en or à dessin gothique avec ornement en émail, prisé deux cents francs – 200,00 fr.

N° 277. Deux bracelets en or, ornés de turquoises, ouvrage ture; prisés ensemble cinq cent quatre vingt francs – 580,00 fr.

N° 278. Une broche en turquoise émaillée au revers, ouvrage ture ; prisée deux cent vingt cinq francs – 225,00 fr.

N° 279. Deux boucles d'oreilles en or, émaillés avec turquoises & perles fines, ouvrage ture, prisées ensemble trois cent cinquante francs – 350,00 fr.

N° 280. Une petite montre en or avec émail bleu dont le dessin représente une « L » surmontées d'une couronne prisée cent francs – 100,00 fr.

N° 281. Une chaîne en or, formée de neuf compartiments avec feuilles de lierre en émail bleu, liées l'une à l'autre par huit Micolas; à cette chaîne se trouve attachées une broches en or, ornée d'un Micolo avec feuille en émail bleu, le tout prisé cent vingt cinq francs – 125,00 fr.

N° 282. Un petit flacon en agate blanche orné de diamants, rubis & émeraudes, prisé quatre vingt francs – 80,00 fr.

N° 283. Une bague & un petit flacon, en émail bleu pâle, attachés l'un à l'autre par une petite chaîne en or; le tout prisé quarante neuf francs – 49,00 fr.

N° 284. Un bracelet en or gravé, composé de chaînons carrées attachés, par de plus petits chaînons ornés de rubis, prisé soixante quinze francs – 75,00 fr.

N° 285. Un collier, composé de compartiments formée les uns de trois grenats avec deux émeraudes & les autres d'une branche en or avec fleurs en petites perles fines prisé neuf cent quatre vingt six francs – 986,00 fr.

N° 286. Deux boucles d'oreilles en or, même genre que le collier sus désignée, composée de grenats, émeraudes & perles fines, prisées ensemble cent quarante huit francs – 148,00 fr.

N° 287. Une boucle de ceinture en or, avec ornements de feuille de lierre en émail vert, prisée cinquante francs – 50,00 fr.

N° 288. Un bracelet formé d'une petite chaîne d'or & de trois agates rattachées par des ornements en or, prisé cinquante francs – 50,00 fr.

N° 289. Un tour de bras en or avec émail bleu prisé trente deux francs – 32,00 fr.

N° 290. Un petit porte-feuille avec dessins ciselés en argent doré prisé vingt francs – 20,00 fr.

N° 291. Un petit carnet avec reliures en or anglais prisé quinze francs – 15,00 fr.

N° 292. Une veilleuse en argent ciselé portant un écusson sur lequel se trouve gravé un double « L » surmonté de la couronne royale, prisées soixante dix huit francs – 78,00 fr.

N° 293. Une petite théière en argent, ayant l'intérieur doré, prise cinquante & un francs – 51,00 fr.

Bibliografie

- Assmann, Jan. "Communicative and Cultural Memory." In *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, geredigeerd door Astrid Erll en Ansgar Nünning, 109-118. Berlijn: Walter de Gruyter, 2008.
- Avas Flowers. "Flower Symbolism and Floriography." <https://www.avasflowers.net/flower-symbolism-and-floriography>, laatst geraadpleegd op 2 april 2020.
- Bedell, Rebecca. "What is Sentimental Art?" *American Art* 25, no. 3 (2011): 9-12.
- Bilenker, Melanie. "About: Melanie Bilenker." <https://www.melaniebilenker.com/about>, laatst geraadpleegd op 31 december 2019.
- Burrows, David en Simon O'Sullivan. *Fictioning: The Myth-functions of Contemporary Art and Philosophy*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019.
- Bury, Shirley. *An Introduction to Sentimental Jewellery*. Londen: H. S. M. O., 1985.
- Byl, Griet en Christophe Vachaudéz. *Koninklijke juwelen van de koninginnen en prinsessen van België*. Tielt: Lannoo, 2004.
- Coppens, Marguerite. *Elke bruid is een prinses: het verhaal van de bruid in België van de 19de tot de 21ste eeuw*. Brussel: Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, 2001.

- Coppens, Marguerite. *Kant uit het koningshuis*. Brussel: Banque Bruxelles Lambert, 1990.
- Coppens, Marguerite. *Mode in België in de 19de eeuw*. Brussel: Weissenbruch – Drukker des Konings, 1996.
- Diffenbaugh, Vanessa. *The Language of Flowers*. New York: Ballantine, 2011.
- Gielen, Pascal en Nele Wynants. "De queeste van de menswetenschappen." In *Forum+* 25, no. 1 (2018): 5-16.
- Greenaway, Kate. *Language of Flowers*. New York: Avenel Books, 1970.
- Grootenboer, Hanneke. "Treasuring the Gaze: Eye Miniature Portraits and the Intimacy of Vision." *The Art Bulletin* 88, no. 3 (2006): 496-507.
- Historic England. "Claremont House." <https://historicengland.org.uk/listing/the-list/list-entry/1030202>, laatst geraadpleegd op 3 april 2020.
- Inventaris van de roerende goederen toebehoord hebbende aan koningin Louise, met waardenschatting*. 1851, Conway Archief, Map 114, Brussel: Archief van het Koninklijk Paleis.
- Luthi, Anne Louise. *Sentimental Jewellery*. New York: Bloomsbury, 2008.
- Lutz, Deborah. "The Dead still among us: Victorian Secular Relics, Hair Jewelry, and Death Culture." *Victorian Literature and Culture* 39, no. 1 (2011): 127-142.
- Kerckvoorde, Mia. *Louise-Marie van Orléans: het vergeten leven van Louise-Marie, eerste koningin van België, 1812-1850*. Tielt: Lannoo, 1988.
- Künzli, Otto. *Das dritte Auge*. Amsterdam: Stedelijk Museum van Amsterdam, 1991.

- Kwint, Marius. *Material Memories: Design and Evocation*. Oxford: Berg Publishers, 1999.
- Massachusetts Historical Society. "Tradition of mourning jewellery: Edward Wigglesworth mourning ring." https://www.masshist.org/database/viewer.php?item_id=2326&pid=29&ft=Tradition%2520of%2520Mourning%2520Jewelry&from=/features/mourning-jewelry/new-republic&noalt=1, laatst geraadpleegd op 22 maart 2020.
- Munteán, László, Liedeke Plate en Anneke Smelik. *Materializing Memory in Art and Popular Culture*. Londen: Routledge, 2016.
- Palmberger, Monika en Jelena Tošić. *Memories on the Move: Experiencing Mobility, Rethinking the Past*. Londen: Palgrave Macmillan UK, 2016.
- Philips, Clare. *Jewellery: from Antiquity to the Present*. Londen: Thames & Hudson, 1996.
- Pointon, Marcia. "Materializing Mourning: Hair, Jewellery and the Body." In *Material Memories: Design and Evocation*, geredigeerd door Marius Kwint, 39-57. Oxford: Berg Publishers, 1999.
- Scarlsbrick, Diana. *Portrait Jewels: Opulence and Intimacy from the Medici to the Romanovs*. Londen: Thames & Hudson, 2011.
- Scarlsbrick, Diana, Christophe Vachaudes en Jan Walgrave. *Schitterend Europa: juwelen uit Europese vorstenhuizen*. Brussel: Centraal Boekhuis, 2007.
- Shaw, Jon en Theo Reeves-Everson. *Fiction as Method*. Berling: Sternberg Press, 2017.
- Tumblety, Joan. *Memory and History: Understanding Memory as Source and Subject*. Londen: Routledge, 2013.

- Tung, Annie. "Mourning Jewellery." <http://annietung-creative.com/mourning-jewellery>, laatst geraadpleegd op 21 maart 2020.
- Van den Boogaard, Oscar, Manon de Boer en Evelien Bracke. *The Wilde things: the so Contemporary Jewellery Collection of Mrs. Wilde*. Hasselt: Z33, 2013.
- Vogue. "Designer: Alexander Blank," interview door Paula Aurucci op 31 oktober 2013. <https://www.vogue.it/en/vogue-gioiello/designer/2013/10/alexander-blank#ad-image307892>, laatst geraadpleegd op 21 maart 2020.
- White, Hayden. "The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory." *History and Theory* 23, no. 1 (1984), 1-33.

Verstilde sentimenten
Een onderzoek naar de juwelen
van Louise-Marie d'Orléans

Charlotte Vanhoubroeck
- Masterscriptie -
Promotor: dr. Arne De Winde
PXL-MAD School of Arts
Object & Jewellery
2019 - 2020